

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**ФІНАНСОВА РОЗВІДКА ЯК СКЛАДОВА
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
ГЛАДКОГО Миколи Богдановича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
НАГІРНА Оксана Вікторівна

Рецензент
кандидат економічних наук, доцент
ЛИХОЛАТ Світлана Михайлівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

„07” грудня 2023 р., протокол № 5
завідувач кафедри фінансів та обліку,
_____МЕЛЬНИК С.І.

(підпис)

Львів

2023

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки

Кафедра фінансів та обліку

Освітній ступінь «магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

фінансів та обліку

Степан МЕЛЬНИК

«13» квітня 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ГЛАДКОГО Миколи Богдановича

1. Тема роботи «Фінансова розвідка як складова фінансової безпеки держави»
керівник роботи НАГІРНА Оксана Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент
затверджені розпорядженням директора Інституту від «07» квітня 2023 р. № 4
2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «05» грудня 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативно-правові документи з питань забезпечення фінансової безпеки держави та провадження фінансової розвідки, літературні джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
Провести теоретичне дослідження сутності поняття фінансова безпека держави; розкрити особливості фінансової розвідки як інструменту забезпечення фінансової безпеки держави; проаналізувати нормативно-правову базу забезпечення фінансової безпеки держави та здійснення фінансового моніторингу; провести аналіз динаміки індикаторів рівня фінансової безпеки держави; здійснити оцінку результативності роботи національного підрозділу фінансової розвідки; вивчити міжнародний досвід забезпечення фінансової безпеки шляхом застосування інструментів фінансової розвідки; запропонувати напрями вдосконалення діяльності підрозділу фінансової розвідки в контексті забезпечення фінансової безпеки держави.
5. Перелік графічного матеріалу (додатків). Динаміка рівня економічної безпеки України за окремими складовими та інтегрального показника за 2017-2021 рр.; динаміка рівня фінансової безпеки України за складовими та інтегрального показника за 2018-2022 рр.; динаміка індикаторів та інтегральний показник банківської безпеки України за 2017-2021 рр.; динаміка індикаторів та інтегральний показник бюджетної безпеки України за 2017-2021 рр.; динаміка індикаторів та інтегрального показника валютної безпеки України за 2017-2021 рр.; динаміка індикаторів та інтегрального показника безпеки небанківського фінансового ринку України за 2017-2021 рр.; динаміка індикаторів та інтегрального показника грошово-кредитної безпеки України за 2017-2021 рр.; динаміка індикаторів та інтегрального показника боргової безпеки України за 2017-2021 рр.; динаміка отриманих Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції за 2018-2022 рр.; динаміка та структура отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень за 2018-2022 рр.; динаміка скерованих до правоохоронних органів матеріалів за 2018-2022 рр.; динаміка інформування про зміст фінансових операцій банками та небанківськими установами в період 2018-2022 рр.; динаміка формування досьє за період 2018-2022 рр.; результати

роботи правоохоронних органів з узагальненими матеріалами за 2018-2022 рр.; статистка отриманих та надісланих запитів за 2018-2022 рр.; вплив заходів фінансового моніторингу на фінансову безпеку країни; вплив заходів фінансового моніторингу на ризики фінансової безпеки, пов'язані із легалізацією доходів, що мають злочинний характер.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	НАГІРНА О. В.		
2	НАГІРНА О. В.		
3	НАГІРНА О. В.		

7. Дата видачі завдання «13» квітня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.07.2023	виконано
2	Написання першого розділу	01.09.2023	виконано
3	Написання другого розділу	01.10.2023	виконано
4	Написання третього розділу	01.11.2023	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	15.11.2023	виконано
6	Оформлення роботи	01.12.2023	виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)

ГЛАДКИЙ М. Б.
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

НАГІРНА О.В.
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ГЛАДКИЙ М.Б. Фінансова розвідка як складова фінансової безпеки держави. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня "магістр" за спеціальністю 072 "Фінанси, банківська справа та страхування". – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена теоретичному дослідженню ролі фінансової розвідки в забезпеченні фінансової безпеки держави. В ній визначено сутність таких понять, як "фінансова безпека" та "фінансова розвідка", проаналізовано функції та завдання національного підрозділу фінансової розвідки України та розглянуто нормативно-правову базу, яка регулює забезпечення фінансової безпеки та функціонування фінансової розвідки. Проведено оцінку результативності діяльності системи фінансового моніторингу України. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення цієї системи з метою підвищення її результативності та гарантування фінансової безпеки країни.

Ключові слова: фінансова розвідка, фінансова безпека країни, індикатори фінансової безпеки, суб'єкти фінансового моніторингу, індикатори фінансової безпеки, фінансовий моніторинг.

ANNOTATION

HLADKYI M.B. Financial Intelligence as a Component of State Financial Security. – Manuscript.

Qualification work for the educational degree of "Master" in the specialty 072 "Finance, Banking, and Insurance." – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

The qualification work is dedicated to the theoretical study of the role of financial intelligence in ensuring the financial security of the state. It defines the essence of such concepts as "financial security" and "financial intelligence," analyzes the functions and tasks of the national unit of financial intelligence in Ukraine, and examines the regulatory framework regulating the provision of financial security and the functioning of financial intelligence. An assessment of the effectiveness of the activities of Ukraine's financial monitoring system has been conducted. Recommendations have been developed to improve this system with the aim of enhancing its effectiveness and ensuring the financial security of the country.

Keywords: financial intelligence, financial security of the country, indicators of financial security, subjects of financial monitoring, financial monitoring indicators, financial monitoring.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	9
1.1. Фінансова безпека держави: сутність поняття, ризики, загрози.....	9
1.2. Фінансова розвідка як інструмент забезпечення фінансової безпеки країни.....	14
1.3. Нормативно-правова база забезпечення фінансової безпеки держави та здійснення фінансового моніторингу	19
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ВПЛИВУ НА НЕЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДРОЗДІЛУ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ.....	25
2.1. Аналіз динаміки індикаторів рівня фінансової безпеки держави. ...	25
2.2. Оцінка результативності роботи національного підрозділу фінансової розвідки.....	33
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	41
3.1. Міжнародний досвід забезпечення фінансової безпеки шляхом застосування інструментів фінансової розвідки.....	41
3.2. Напрями вдосконалення діяльності підрозділу фінансової розвідки в контексті забезпечення фінансової безпеки держави.....	48
Висновки до розділу 3.....	55
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У період інтенсифікації глобальних фінансових криз проблеми збільшення державної заборгованості, нестабільність курсу національної валюти та розбалансування в державній політиці ставлять перед владою гостру потребу у забезпеченні належного ступеня фінансової безпеки країни. Пошук ефективних методів для досягнення цієї безпеки визнається першочерговим завданням державної політики. Зовнішні впливи, у взаємодії з внутрішніми політичними проблемами, мають негативний вплив на фінансову сферу країни, негаразди в якій впливають на всі економічні процеси в Україні. Цей вплив особливо відчутний в періоди національних та світових криз. Тому наявність та використання ефективної системи оцінки фінансової безпеки держави стає важливою для реагування на будь-які зміни та вчасного впровадження обов'язкових заходів для уникнення негативних наслідків.

Однією з ключових складових системи гарантування фінансової безпеки держави є фінансова розвідка (фінансовий моніторинг). Якщо ця система працює ефективно, це сприятиме запобіганню фінансуванню терористичних організацій, уникненню відмивання доходів, отриманих через злочинну діяльність, зменшенню рівня тіньової економіки і корупції. В сукупності ці заходи в системі фінансової безпеки держави створюють дієвий синергетичний ефект, який проявляється у підвищенні рівня фінансової безпеки держави. Таким чином, вивчення ролі фінансової розвідки як інструменту забезпечення фінансової безпеки держави є вкрай важливим.

Серед значущих внесків у галузь фінансової безпеки слід відзначити наукові праці вітчизняних дослідників, таких як О. Барановський, О. Василик, В. Гейц, І. Губенко, М. Єрмошенко, В. Кириленко, Н. Кравчук, О. Ладюк, О. Марченко, С. Мочерний, І. Ревак, Ю. Сапачук, А. Сухоруков, Я. Пушак та інші. Тим часом, питання розвитку системи фінансового моніторингу активно досліджуються такими вченими, як О. Вовчар, Н. Дідківська, Т. Доценко, О.

Кузьменко, О. Новак, Л. Скринька, Р. Стаднійчук та інші. У рамках цього дослідження було використано результати їх наукових праць у вивчення даної теми. Однак вивчення забезпечення фінансової безпеки держави з точки зору впровадження ефективної системи фінансової розвідки досить обмежене і вимагає подальшого дослідження.

У цьому науковому дослідженні використовувались статистична інформація і дані, надані Державною службою фінансового моніторингу України, Державною службою статистики, а також враховано вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти та інформація, доступна в Інтернеті.

Мета і завдання дослідження. Метою даної кваліфікаційної роботи є аналіз теоретичних аспектів фінансової розвідки як важливої складової фінансової безпеки держави. Для досягнення цієї мети були вирішені такі завдання:

- дослідити наявні визначення поняття "фінансова безпека держави";
- описати структуру системи підрозділу фінансової розвідки в Україні;
- вивчити законодавчу базу, яка управляє процесами забезпечення фінансової безпеки держави та реалізації фінансового моніторингу на території України;
- визначити тенденції у розвитку ключових показників фінансової безпеки країни;
- аналізувати результативність функціонування національного підрозділу фінансової розвідки;
- вивчати міжнародний досвід забезпечення фінансової безпеки шляхом використання засобів фінансової розвідки ;
- розробляти рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності підрозділу фінансової розвідки як інструменту забезпечення безпеки держави.

Об'єктом дослідження є фінансові трансакції, які обслуговують в державі економічні процеси.

Предметом дослідження є теоретичні основи фінансової розвідки як складової фінансової безпеки держави.

Методи дослідження. У проведеному дослідженні використовувалися різні методи наукового пізнання, такі як метод систематизації для аналізу понять "фінансова безпека держави", метод опису для визначення ознак ризику та загроз фінансовій безпеці, метод узагальнення для формулювання пропозицій та висновків, а також графічний метод для побудови рисунків.

Наукова новизна одержаних результатів:

- знаходять подальший розвиток у формі антилегалізаційних заходів на мікроекономічному рівні та різних рівнях економічної системи розроблені та запропоновані рекомендації для підвищення фінансової безпеки держави. Реалізація цих запропонованих заходів спростить можливість використання фінансових інститутів для відмивання "брудних" коштів, сприятиме підвищенню довіри до держави, що, в свою чергу, позитивно позначиться на рівні фінансової безпеки держави.

Основний зміст роботи. У першому розділі даної кваліфікаційної роботи проведено теоретичний аналіз поняття "фінансова безпека держави", визначені ризики та загрози, розкрито особливості структури вітчизняного підрозділу фінансової розвідки, досліджено правову основу, що регулює забезпечення фінансової безпеки держави та реалізацію фінансового моніторингу.

Другий розділ включає в себе аналіз показників фінансової безпеки держави за період з 2017 по 2021 рік, а також оцінку ефективності функціонування внутрішньої підрозділу фінансової розвідки.

У третьому розділі висунуто пропозиції щодо поліпшення роботи фінансової розвідки для забезпечення фінансової безпеки держави; проведено аналіз міжнародного досвіду в даній галузі.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота включає анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (43 найменування на 4 сторінках). Загальний обсяг роботи складає 63 сторінки, з яких 54 сторінки припадають на основний текст, включаючи 1 таблицю та 16 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Фінансова безпека держави: сутність поняття, ризики, загрози

Актуальність проблеми фінансової безпеки держави пояснюється бажанням уряду кожної країни досягнути стійкого рівня фінансової стабільності, що стає особливо важливим у контексті економічних дисбалансів.

Фінансова безпека представляє собою складну економічну категорію, яка характеризується різноманітністю трактувань стосовно її економічного змісту та структурних компонентів. У більшості випадків до складових фінансової безпеки держави відносять бюджетну безпеку, боргову безпеку, грошово-кредитну (монетарну) безпеку, валютну безпеку, інвестиційну безпеку, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору [36].

Сам термін "безпека" (з грец. – "володіти ситуацією"), відповідно до тлумачень у довідковій літературі, визначається як стан, коли нічому або нікому не загрожує; в даному контексті "безпечний" означає "не небезпечний, не загрозовий, не шкідливий, а зберігаючий, вірний та надійний" [19].

У сучасному розумінні безпеку розглядають як "стан захищеності особи, суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек та загроз, що ґрунтується на діяльності людей, суспільства, держави, світової спільноти народів у вивченні, попередженні, ослабленні, ліквідації та віддзеркаленні небезпек і загроз. Ця діяльність спрямована на позбавлення фундаментальних матеріальних та духовних цінностей, завдання неприйнятної збитку та блокування можливостей для виживання і розвитку" [18, с. 8].

З погляду організаційної структури, фінансова система представляє собою сукупність фінансових органів та інститутів, які керують грошовими потоками [21, с. 88].

Дослідники, такі як О. Марченко, Я. Пушак, І. Ревак, вказують на необхідність того, щоб фінансова безпека держави гарантувала виконання основних завдань фінансової системи країни. Основними серед цих завдань є:

- а) здійснення мобілізації та акумуляції фінансових ресурсів;
- б) здійснення алокації фінансових ресурсів та нагляд за їх ефективним використанням;
- в) здійснення розподілу та перерозподілу ВВП [18, с. 10].

На думку вчених, фінансова безпека держави включає в себе наступні аспекти:

- надійність захисту фінансових інтересів;
- досягнення визначеного рівня фінансової стабільності фінансової системи країни під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, які можуть порушити національні інтереси у фінансовому секторі;
- можливість фінансової системи країни забезпечити ефективну роботу національної економічної системи та постійний економічний розвиток [21, с. 12].

Слід відзначити, що в науковому світі фінансова безпека має різні тлумачення, включаючи такі:

- ключовий елемент економічної безпеки, що базується на конкурентоспроможності, ефективності та незалежності фінансової сфери України. Це видно через систему показників та критеріїв фінансів, що включає в себе ліквідність активів, збалансованість фінансів, необхідні золотовалютні резерви та грошові кошти, і захист фінансових інтересів усіх учасників фінансових відносин. Суди відноситься стан грошових потоків, який відрізняється вирівняністю та ефективністю механізмів регулювання та саморегулювання [1].

– це така економічна система країни, що відзначається якістю та збалансованістю усіх наявних технологій, фінансових інструментів та послуг. Ця сфера виявляє стійкість до негативних загроз та чинників (зовнішніх та внутрішніх), має здатність здійснювати ефективну оборону національних економічних інтересів, надаючи потрібні розміри фінансових ресурсів фізичним та юридичним особам. Узагальнено, це сприяє ефективному функціонуванню економіки і сприяє соціальному розвитку [6, с. 33–34].

– надійний захист від зовнішніх та внутрішніх загроз фінансово-кредитної системи [2, с. 807];

– усталений розвиток фінансово-кредитної системи країни і витривалість даної системи до негативних внутрішніх та зовнішніх шоків. Визначальним критерієм для забезпечення фінансової безпеки є розвиток усіх ланок фінансової системи держави [9, с. 29];

– стан усіх складових фінансової системи, що відзначається стійкістю та збалансованістю до різноманітних негативних впливів і можливістю забезпечити дієве функціонування української економічної системи з подальшим економічним зростанням [38, с. 20];

– готовність держави в фінансовому вимірі або стан системи бюджету, податків та кредитів, що гарантує її можливість створювати та використовувати грошові ресурси держави, щоб забезпечувати соціально-економічний розвиток і виконання фінансових зобов'язань [34, с. 12];

– такий стан системи фінансів, грошей та кредитів, валюти, банків, бюджету та податків, що відзначається рівновагою, витривалістю до негативних впливів і спроможністю гарантувати ефективне функціонування економічної системи [8, с. 47].

Фінансова безпека країни визначається як рівень захисту фінансових цілей та призначень, що становлять основу для діяльності та розвитку державної економіки та фінансово-економічних систем. Цей стан визначається стійкістю та збалансованістю до можливих негативних факторів. Фінансова безпека додатково виявляється у здатності країни вміло формувати та

правильно використовувати фінансові активи для задоволення потреб та забезпечення розвитку соціально-економічної сфери [36].

Як відзначено Ю. Сапачуком, фінансова безпека держави нерозривно пов'язана з загальною національною безпекою країни, через те, що мала кількість фінансових активів може призвести до недофінансування основних потреб у різних сферах економіки та сповільнення економічного розвитку [33, с. 261].

Більшість дослідників, таких як В. Мартинюк, Я. Зволяк, О. Баранецька, включають такі взаємопов'язані компоненти фінансової безпеки, а саме:

- бюджетна безпека (рівень забезпечення платоспроможності держави, що враховує баланс доходів/видатків бюджетів усіх рівнів, а також ефективність застосування фінансових ресурсів з бюджету);
- податкову безпеку (забезпечення держави оптимальною кількістю податкових надходжень, оцінюється за ефективністю податкової політики, спрямованої на оптимальне поєднання інтересів країни і платників податків);
- безпека банківських установ (фінансова стійкість комерційних та державних банків країни, яка гарантує захист від внутрішніх проблем, негативних впливів ззовні і реальних або потенційних загроз);
- безпека грошово-кредитного сектору (забезпечення стабільності вартості грошової одиниці, доступності кредитів і управління рівнем інфляції, завдяки чому відбувається підвищення доходів населення та економічне зростання країни);
- боргова безпека (рівень заборгованості держави як внутрішньої, так і зовнішньої, що є достатнім для вирішення актуальних соціально-економічних потреб, забезпечуючи при цьому стабільність фінансової системи держави перед внутрішніми і зовнішніми загрозами. Це також дозволяє зберегти відносну незалежність держави, забезпечуючи економічну можливість виконання виплат на погашення основної суми та відсотків без ризику втрати суверенітету);

- безпека сектору фінансових установ, що не є банками (оцінка рівня розвитку страхового та фондового ринків, спроможність задовольняти фінансові потреби та надавати фінансові послуги суспільству);
- інвестиційна безпека (виконання потрібного рівня інвестицій для ефективного задоволення поточних витрат національної економіки у інвестиції у капітальні активи, при врахуванні раціонального використання та прибуткового повернення інвестицій, забезпечення позитивного, стабільного платіжного балансу країни та утримання на достатньому рівні співвідношення між обсягами іноземних та вітчизняних інвестицій, які входять до країни та виходять за її межі);
- валютна безпека (забезпечення стабільного курсоутворення, яке має високий рівень довіри соціуму до внутрішньої валюти, готує умови для поступового прогресу вітчизняної економіки, приваблює іноземні інвестиції до держави, сприяє адаптації України у світовий економічний простір і на достатньому рівні захищає від фінансових, валютних турбулентностей на світових аренах) [17].

Таким чином, концепція фінансової безпеки охоплює такі аспекти: можливість фінансової системи країни забезпечувати ефективну роботу економічної системи нації та стійкий економічний прогрес; безпека фінансових інтересів на різних рівнях фінансових взаємодій; певна міра стабільності, автономії та стійкості фінансової системи нації при участі зовнішніх та внутрішніх впливів, які можуть порушити стабільність, і є потенційною загрозою фінансовій безпеці. Труднощі, пов'язані із фінансовою безпекою країни тісно переплітаються з формуванням концепції державної грошової політики загалом. Безпека країни в фінансовому плані є обов'язковою та ключовою складовою національної безпеки, дозволяючи їй розвивати незалежну фінансово-економічну стратегію відповідно до власних національних інтересів.

1.2. Фінансова розвідка як інструмент забезпечення фінансової безпеки країни

Фінансова безпека представляє собою необхідну характеристику сучасної країни. За умов високого рівня активності міжнародного тероризму, однією з загроз національній безпеці стає легалізація доходів, отриманих незаконним шляхом, та фінансування терористичних активностей. Ефективним фінансово-правовим інструментом протидії цим ризикам є фінансовий моніторинг (далі – фінмоніторинг). Для оцінки сучасних змін у фінансовому моніторингу важливо визначити його сутність та ключові компоненти.

Відповідно до Рекомендації FATF 29 "Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення", країнам необхідно створити свій підрозділ фінансової розвідки (ПФР). Цей орган виступає як центр в межах країни для збирання та аналізування різноманітної інформації, такої як інформування про підозрілу діяльність, інша інформація, що стосується легалізаційних процесів, а також розповсюдження результатів проведеного аналізу. ПФР повинен мати здатність одержувати додаткову інформацію від компетентних установ і мати доступ до правоохоронної інформації, адміністративної та фінансової, що необхідна для належного виконання функціональних вимог [11].

У початковий період 1990-х років було створено перші національні ПФР. Новостворені ПФР розпочали встановлювати взаємодію між собою, і це призвело до утворення неофіційної міжнародної групи (асоціації) ПФР під назвою "Егмонт" у 1995 році. Метою діяльності "Егмонт" було створення унікальної платформи для ПФР з метою підтримки національних систем боротьби з легалізацією доходів та координації ініціатив у цьому напрямку різних країн. Ця підтримка включає питання розширення та систематизації обміну інформацією підрозділами фінансової розвідки (далі – фінрозвідки), підвищення кваліфікації та розвитку компетентності персоналу підрозділів

фінансової розвідки відповідних країн, підтримку поліпшення комунікації між ними за допомогою використання новітніх технологій, а також сприяння утворенню національних ПФР у всьому світі.

У 2003 році FATF на своєму регулярному засіданні затвердила переглянуту версію рекомендацій, відому як Берлінський варіант. Згідно Рекомендацією FATF у Берлінському варіанті, національним юрисдикціям чітко рекомендується створення підрозділів фінансової розвідки, які виступають національними центрами для отримання, аналізу, пошуку та передачі даних щодо сумнівних фінансових трансакцій та інформації, пов'язаної з можливим відмиванням грошей. Підрозділам фінансової розвідки слід мати постійний доступ до правоохоронної, адміністративної та фінансової інформації, необхідної для ефективного виконання їх завдань, зокрема аналізу звітів щодо підозрілих фінансових операцій.

У різних державах обов'язки, пов'язані з фінансовою розвідкою, покладаються на різні органи, які відрізняються не лише своєю назвою, але і компетенціями. Зазвичай серед структур, які відповідають за фінансову розвідку, виділяють чотири основних типи: адміністративний (входить в склад адміністративного органу, підпорядкованого такому органу, або має статус самостійного адміністративного органу), правоохоронний (створений в рамках структури правоохоронних відомств і представляє собою найбільш ефективний метод утворення публічного органу), прокурорський (утворюється в межах судової гілки і, переважно, під підпорядкуванням прокуратури) та змішаний (представляє собою різноманітне поєднання видів підрозділів фінрозвідки з метою отримання переваг в порівнянні з декількома типами).

Важливо відзначити, що фінансово-розвідувальні підрозділи адміністративного типу найефективніше функціонують у країнах, де існують як формальні, так і неформальні інститути, які регулюють відносини між державою та особою. Це включає в себе високий рівень свідомості учасників ринку. Країни, де спостерігається розвинена модель фінансово-

розвідувальних підрозділів адміністративного типу, включають Україну, Сполучені Штати Америки, Австралію, Бельгію, Іспанію, Канаду, Нідерланди, Францію [4].

Державна служба фінансового моніторингу (далі –Держфінмоніторинг) відноситься до підрозділу "адміністративного" типу, тому що він не має функцій правоохоронних органів, а його функції переважно стосуються організації обміну інформації в області ПВК/ФТ.

Основними функціями Держфінмоніторингу є:

1. Реалізація політики держави у сфері ПВК/ФТ.
2. Збір, обробка і аналіз даних про грошові трансакції, що підпадають під фінансовий моніторинг.
3. Забезпечення ефективного функціонування та просування інформаційної системи.
4. Встановлення співпраці, взаємодії та обміну інформацією із Національним банком України, державними органами, міжнародними організаціями та іноземними державами [24].

Як можна помітити, функції поточного органу повністю співпадають з тими, які встановлені для підрозділів фінансової розвідки за межами країни.

Поза основними завданнями, національні фінансово-розвідувальні підрозділи, незалежно від їхньої організаційно-правової структури, можуть бути відповідальні за ряд додаткових функцій, таких як: здійснення діяльності нагляду, регулювання антилегалізаційної діяльності суб'єктів діяльності в галузі фінансового моніторингу та суб'єктів провадження фінансових операцій; здійснення фінансових розслідувань; впровадження заходів щодо заморожування активів; організація навчань та наукових досліджень.

Законодавчими актами визначено такі завдання, які покладено на Державну службу фінансового моніторингу України:

- акумуляція, обробка, впорядкування та аналіз інформації щодо фінансових транзакцій, які підлягають моніторингу у фінансовій сфері, інші фінансові операції або дані, пов'язані з процесами легалізації;

- забезпечення функціонування єдиної інформаційної бази у сфері ПВК/ФТ та інших правопорушень;
- налагодження міжвідомчого співробітництва між органами державної влади, компетентними органами інших країн та міжнародними інститутами у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та інших правопорушень;
- забезпечення належного представництва України в міжнародних організаціях, які займаються питаннями ПВК/ФТ та іншими правопорушеннями [24].

Функції Держфінмоніторингу України, як органу фінансової розвідки, включають:

- представлення пропозицій для створення нормативних актів і участь у розробці інших правових документів, пов'язаних із запобіганням легалізації (відмиванням) доходів, фінансуванню тероризму;
- співпраця між різними владними органами, які залучені до системи антилегалізації;
- здійснення оперативно-розшукової діяльності, пов'язаної з узагальненими матеріалами, додатковими узагальненими матеріалами та отриманням інформації щодо їхнього розгляду;
- у разі наявності достатніх підстав для підозри щодо залучення фінансової операції чи клієнта до злочинної діяльності, передавати інформацію до правоохоронних органів;
- брати участь у міжнародній співпраці з питань запобігання легалізації (відмивання) доходів та фінансування тероризму;
- аналізувати методи та схеми легалізації протиправно набутих коштів;
- надавати рекомендації при розробці правових актів для суб'єктів системи державного фінансового моніторингу у сфері запобігання легалізації (відмивання) доходів та фінансування тероризму;
- оцінка ефективності заходів та функціонування системи фінмоніторингу в країні на основі даних, наданих державними органами;

- отримання від СПФМ інформації про фінансові трансакції клієнтів, які підлягали фінансовому моніторингу;
- допомога у виявленні ознак легалізації кримінальних коштів у фінансових трансакціях;
- забезпечення втілення державної політики в сфері ПВК/ФТ а також координація дій органів державної влади у цьому напрямку.

Державна служба фінансового моніторингу проводить інтегральний аналіз повідомлень, що надходять, та виявляє фінансові потоки в різноманітних секторах фінансового ринку. Початковий аналіз інформації реалізується в Єдиній інформаційній системі фінмоніторингу. Усі отримані повідомлення розподіляються за рівнем ризику, що становить основу для детального аналізу цих повідомлень, враховуючи всю наявну інформацію. На основі результатів аналізу формуються дані для проведення фінансових розслідувань.

Також Держфінмоніторинг аналізує фінансові операції, поступово збільшуючи покриття антилегалізаційним моніторингом грошові трансакції, та збільшує кількість файлів, що сформовані на їх основі. На основі вивчення матеріалів Держфінмоніторингу України формується інформація, яка передається до правоохоронних органів та спецслужб.

Підготовлені Держфінмоніторингом України комплексні матеріали включають інформацію про злочинні порушення та надають підстави для ухвалення правоохоронними органами рішень згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України. Інформація, зібрана в узагальнених матеріалах, є основою для проведення оперативно-розшукових заходів правоохоронними та розвідувальними органами України.

Держфінмоніторингом із відповідними органами державної влади, включаючи правоохоронні, постійно аналізує методи та тенденції відмивання коштів і фінансування тероризму. Отримані під час цих досліджень висновки формуються у формі типологій.

Отже, оцінка національної системи фінансового моніторингу вказує на її високу ефективність, що підтверджено на міжнародній арені. Таким чином, вона стала ефективним засобом для забезпечення фінансової безпеки України.

1.3. Нормативно-правова база забезпечення фінансової безпеки держави та здійснення фінансового моніторингу

Фінансовий моніторинг, як поняття, на законодавчому рівні тісно пов'язане з протидією процесу легалізації неправомірно отриманих доходів. Розвиток фінансового моніторингу в Україні почався на початку ХХІ століття, коли було видано ряд Указів Президента України, спрямовані на посилення заходів проти приховування та відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом.

Створення нормативної бази почалося з Указу Президента "Про додаткові заходи щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом" від 19 липня 2001 року № 532/2001, який передбачав прийняття закону "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом". За ним було видано Указ Президента "Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" від 10 грудня 2001 року № 1199/2001, а через рік — Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму" від 28 листопада 2002 року № 249-IV. Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 10 січня 2002 року № 35 "Про утворення Державного департаменту фінансового моніторингу", що призвело до створення Державного департаменту фінансового моніторингу в складі Міністерства фінансів [24].

Згідно існуючої нормативно-правової бази предметом фінмоніторингу слід розуміти дії, які стосуються активів, що проводять відповідні учасники фінансових трансакцій, при такій умові, що існує ризик, що дані активи будуть використані для відмивання коштів. Об'єктом фінмоніторингу вважається така

інформація, що пов'язана з такими діями чи подіями, активами та учасниками. З урахуванням різноманітності сфер, в яких може здійснюватися фінансовий моніторинг, і різнопланового характеру даних про ці дії, суб'єктами фінмоніторингу є широкий перелік, такий як Держфінмоніторинг, Нацбанк України, Мінюст України, Міністерство цифрової трансформації України, НКЦПФР.

Згідно із Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 6 грудня 2019 року № 361-IX (далі – Базовий Закон) [27], система фінансового моніторингу розглядається на двох рівнях: первинному та державному. У цьому законі не вказано конкретних компонентів для системи фінансового моніторингу, а лише надається інформація про склад суб'єктів на кожному рівні. Головна відповідальність за функціонування системи державного фінансового моніторингу покладена на Держфінмоніторинг. Законодавча основа для діяльності цього органу визначається Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 6 грудня 2019 року № 361-IX і Положенням про Державну службу фінансового моніторингу України, затвердженим рішенням Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 року № 537 [24].

В Україні Держфінмоніторинг пройшов кілька етапів становлення, які, окрім зміни найменування органу, фактично відображали зміни у його статусі та підпорядкуванні.

Головною сферою розвитку кожної держави є створення тісного зв'язку між її розвитком та забезпеченням безпеки. Розвиток соціальних відносин та безпеки розглядаються як взаємопов'язані складові соціального процесу.

Стратегія національної безпеки України [31] виступає основним програмним документом, який визначає напрями розвитку системи

національної та економічної безпеки України. Аналіз загальних концептуальних принципів Стратегії національної безпеки України вказує на те, що документ містить оцінку внутрішніх та зовнішніх загроз національній безпеці та стратегічних ризиків, а також визначає принципи національної безпеки.

Серед юридичних джерел, що гарантують економічну безпеку, можна визначити законодавчі акти, серед яких ключове значення мають Закони України "Про національну безпеку України" та "Про засади внутрішньої та зовнішньої політики" України. У цих нормативно-правових документах чітко визначено, що економічна безпека країни є важливим елементом загальної національної безпеки [28;30]. Зазначені закони формулюють суть зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці України, систематизують завдання з визначення критеріїв і параметрів, які характеризують національні інтереси в економіці, а також визначають основні напрями економічної політики.

З юридичної точки зору гарантування безпеки доцільно представляти як діяльність органів влади, спрямовану на виконання умов безпеки з метою забезпечення національних інтересів в економічній сфері. Нині триває процес розробки та поповнення юридичної бази безпеки держави. У даний момент діє понад 50 Законів України та 9 указів Президента України, і ця кількість щорічно збільшується.

Всі нормативні акти, що регулюють забезпечення економічної безпеки держави, можна розподілити на чотири основні групи:

1. Документи, що закладають правові основи національної економічної безпеки України;
2. Акти, які нормують розвиток галузі для гарантування безпеки;
3. Документи, що визначають довготривалий розвиток національної економічної безпеки України;
4. Акти, спрямовані на стабільний розвиток національної економіки [25].

Перше джерело щодо юридичного регулювання економічної безпеки в Україні – це Конституція України, де в пункті 1 статті 17 чітко зазначено, що забезпечення економічної безпеки України є найважливішою функцією держави.

Другим значущим джерелом є кодифіковане законодавство, яке охоплює Кодекс України про адміністративні правопорушення, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Кримінальний кодекс України, та Митний кодекс України.

До третього відносяться Закони України, призначені для регулювання питань безпеки, такі як Закон України "Про національну безпеку України", Закон України "Про охоронну діяльність", Закони України "Про прокуратуру", "Про Національну поліцію України", "Про Службу безпеки України", і інші.

Четвертий тип джерел включає накази та інші акти, прийняті міністерствами, відомствами, об'єднаннями, які регулюють конкретні аспекти господарської діяльності. Локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування є іншим важливим юридичним джерелом, яке забезпечує економічну безпеку суб'єктів господарювання.

Складовою економічної безпеки є фінансова безпека, функціонування якої регулюється Концепцією забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, і включає такі розділи:

- визначення проблеми, що потребує вирішення;
- формулювання мети Концепції;
- визначення шляхів і методів вирішення проблеми;
- безпека бюджетної сфери;
- безпека в управлінні державним боргом;
- забезпечення безпеки у податковій сфері;
- безпеки фінансової діяльності реального сектору;
- безпека в банківській сфері;
- гарантування безпеки валютного ринку;
- забезпечення безпеки функціонування фондового ринку;

- забезпечення безпеки небанківського фінансового сектору;
- прогнозовані результати;
- фінансові ресурси, необхідні для впровадження Концепції [32].

В Концепції визначено явища та фактори, що можуть створити внутрішні та зовнішні загрози національній безпеці у фінансовій сфері; описано стан різних аспектів фінансової безпеки країни; сформульовано перелік очікуваних результатів.

Зокрема, результатами впровадження цієї Концепції передбачається:

- вирішення питань, пов'язаних із захистом загальнодержавних інтересів у випадку виникнення небезпеки у фінансовому секторі;
- розроблення методів управління ризиками державою в фінансовій галузі;
- мінімізація наслідків глобальних небезпек у випадку їх появи, забезпечуючи гармонію фінансового сектору та забезпечуючи оптимальну функціональність національної економіки та економічний прогрес держави [32].

Поза актами, що відносяться до національної безпеки, до законодавчого забезпечення фінансової безпеки держави входять також нормативно-правові акти, які регулюють фінансову систему. При цьому можна виділити такі закони: “Про банки і банківську діяльність”, “Про кредитні спілки” “Про страхування”, “Про Національний банк України”, “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки” тощо.

Досягнення фінансової стабільності України передбачає передусім удосконалення її законодавчих засад та розроблення стратегії, яка включає конкретні та чіткі цілі і заходи для їхньої реалізації, а також розвиток нормативно-правового забезпечення.

Висновки до розділу 1

Зі збільшенням нестабільності та напруженості у більшості регіонів світу безпека набуває важливості як одна з ключових соціальних цінностей. В такому контексті завдання забезпечення безпеки, зокрема фінансової, стають особливо вагомими. Забезпечення фінансової безпеки є невід'ємною та ключовою складовою національної безпеки держави, що дозволяє їй реалізовувати фінансово-економічну політику згідно до власних національних інтересів.

Фінансова розвідка є ефективним інструментом у протидії процесам легалізації. Для активного ведення боротьби з легалізацією коштів у країнах формуються та діють національні органи фінансової розвідки. Світовий досвід операції підрозділів фінансової розвідки визначив чотири основні моделі: адміністративну, прокурорську, правоохоронну та змішану. В Україні, Державна служба фінансового моніторингу, є національним агентством адміністративного типу, яке виконує функції фінансової розвідки. Підрозділам фінрозвідки слід забезпечити неперервний доступ до необхідної інформації для ефективного виконання їхніх завдань, зокрема аналізу звітів про фінансові операції, які є підозрілими.

Нормативно-правове регулювання здійснення фінансового моніторингу в Україні ґрунтується на Базовому Законі, який визначає учасників фінансового моніторингу, операції, які підлягають йому, та впроваджує підхід, орієнтований на оцінку ризиків при перевірці клієнтів і операцій.

Забезпечення безпеки в галузі фінансів країни здійснюється на основі утвореної нормативно-правової основи. Єдиною документальною ініціативою, що прямо адресує питання фінансової безпеки нашої держави, є Концепція забезпечення національної безпеки у сфері фінансів, в якій визначено явища та фактори, які можуть створювати внутрішні та зовнішні небезпеки в галузі фінансів, що становлять загрозу національній безпеці.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ВПЛИВУ НА НЕЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДРОЗДІЛУ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ

2.1. Аналіз динаміки індикаторів рівня фінансової безпеки держави

Забезпечення сталого розвитку економіки стає необхідною передумовою економічної безпеки держави. Крім того, гарантування економічної безпеки не лише держави, але й кожного учасника господарювання та громадянина, сприяє зміцненню національної економічної стійкості. Національна економіка представляє собою складну соціально-економічну систему, в якій компоненти взаємодіють між собою.

Згідно з "Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України", показники рівня економічної безпеки країни оцінюються за наступними аспектами: промислова безпека, демографічна безпека, енергетична безпека, зовнішньоекономічна безпека, інвестиційна безпека та інновації, макроекономічна безпека, продовольча безпека, а також соціальна та фінансова [29].

Рівень економічної безпеки встановлюється шляхом обчислення субіндексів, які, в свою чергу, розраховуються на основі різноманітних показників, що відображають різні аспекти. Як видно із рисунку 2.1 інтегральний показник економічної безпеки за 2017-2021 рр. залишився відносно стабільним на рівні 47 %. Відзначаються легкі коливання, які вимагають ретельного розгляду окремих субіндексів. Необхідно відмітити, що за 2021 рік оцінка є попередньою і ґрунтується на наявних даних про показники економічної безпеки. Враховуючи введення в Україні воєнного стану, оцінка інтегрального рівня економічної безпеки України за підсумком 2022 року не може бути проведена через обмежені можливості органів державної статистики у зборі, аналізі та поширенні статистичної інформації.

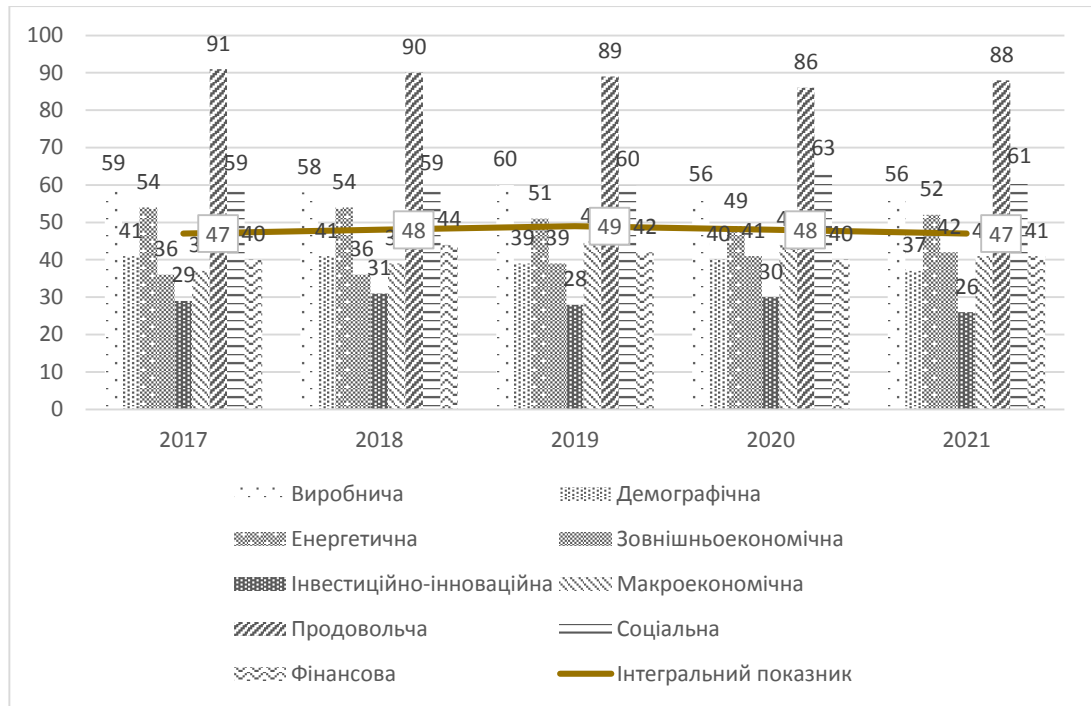

Рис.2.1. Динаміка рівня економічної безпеки України за окремими складовими та інтегрального показника за 2017-2021 рр., %

Джерело: складено автором за даними [23]

Фінансова безпека вважається однією з ключових складових економічної безпеки, що функціонує як показник та критерій ефективності функціонування фінансової системи нації. Розв'язання будь-якого завдання, що постало перед Україною, стає практично недосяжним без забезпечення стійкої фінансової безпеки. Однак на сьогодні в Україні не створено відповідних передумов для ефективного функціонування системи фінансової безпеки.

У той самий час, фінансова безпека охоплює наступні складові: банківська безпека, грошово-кредитна безпека, бюджетна безпека, безпека небанківського фінансового ринку, валютна безпека, боргова безпека [29].

Як видно із рисунку 2.2 з 2018 року починається поступове зменшення рівня індексу фінансової безпеки з 44% до 41%. У 2022 році відбулось різке падіння індексу до 31%, внаслідок російської агресії (рис.2.2). Доцільно розглянуті складові фінансової безпеки і їхній вплив на значення загального розрахункового індексу фінансової безпеки.

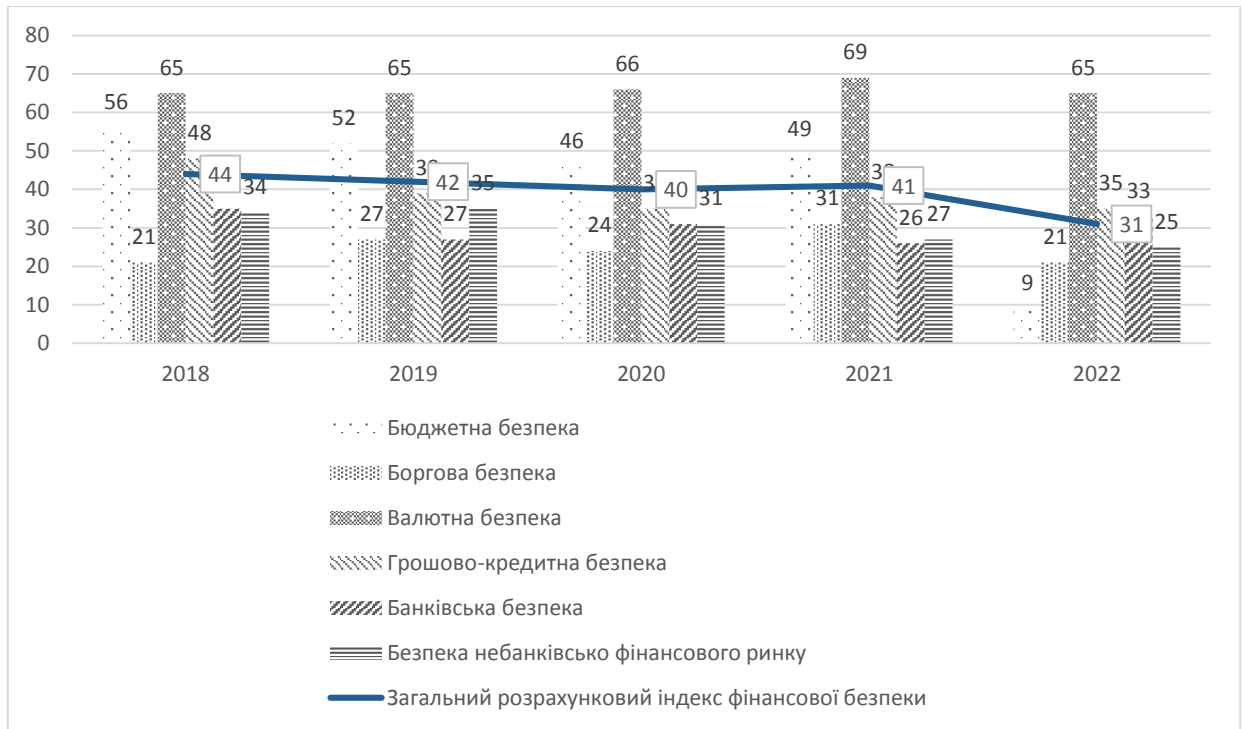

Рис.2.2. Динаміка рівня фінансової безпеки України за складовими та інтегрального показника за 2018-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [23]

Фінансова сторона економічної безпеки виявляється через фінансову безпеку, що оцінюється на основі шести категорій показників. Серед них: відсоток прострочених кредитів у сукупному обсязі кредитів, що надаються резидентам України; рівень страхування, виражений у страхових платежах до ВВП; зовнішній борг щодо ВВП; співвідношення дефіциту чи профіциту державного бюджету до обсягу валового внутрішнього продукту; сума валових міжнародних резервів України та вивіз фінансових ресурсів за її межі, виміряних у мільярдах доларів США.

Давайте розглянемо кілька показників банківської безпеки (рис. 2.3). Згідно з рисунком 2.3, починаючи з 2018 року, банки відновили генерацію прибутковості. Однак їхню діяльність складно оцінити як ефективну. Важливим недоліком вітчизняної банківської системи є її залежність від зовнішнього капіталу, що підтверджується тим, що приблизно третина основного акціонерного капіталу банків перебуває у власності іноземців. Крім

того, важливо відзначити низьку активність щодо залучення у економіку депозитів. Низький рівень доходів населення та високий рівень недовіри до банків можна пояснити цією обставиною. Це відповідно вплинуло і на значення інтегрального показника банківської системи, який з 2018 року поступово зменшувався і на кінець 2021 року склав 26%.

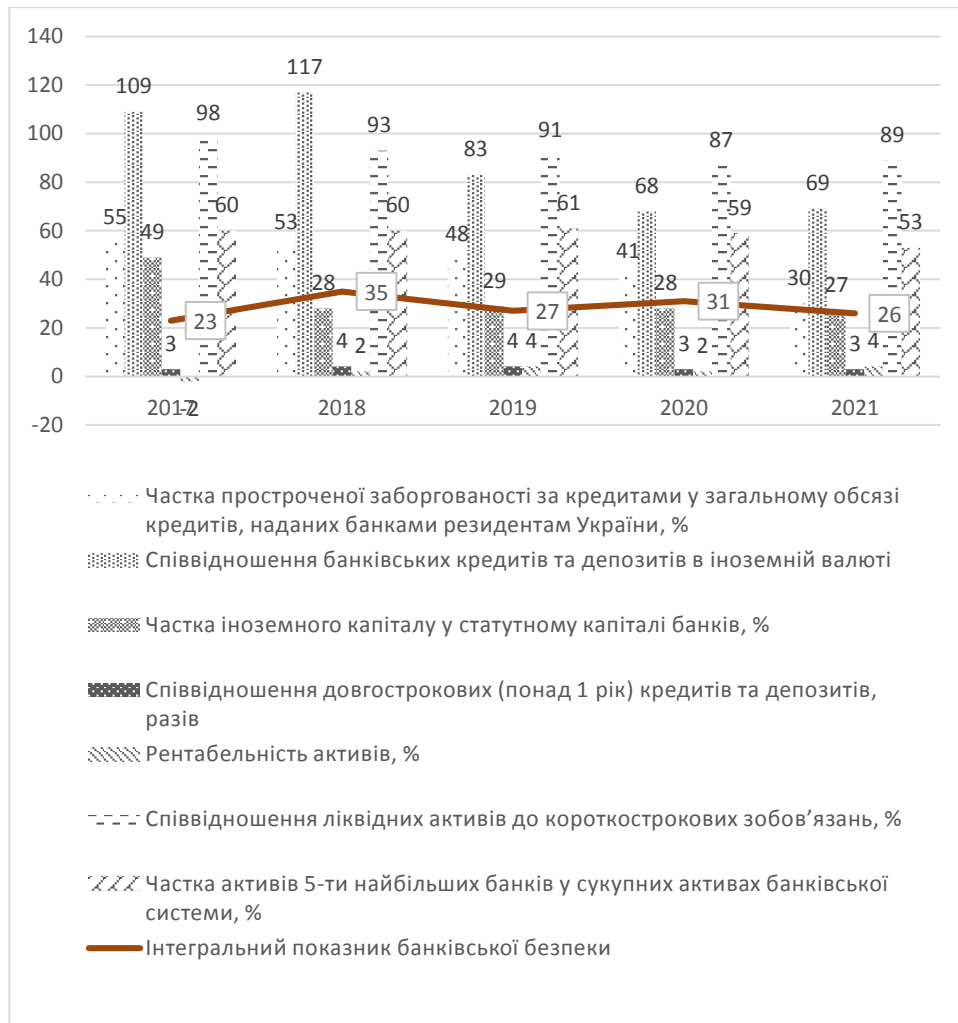

Рис.2.3. Динаміка індикаторів та інтегральний показник банківської безпеки України за 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [23]

Фінансова безпека включає в себе важливий аспект - бюджетну безпеку (рис. 2.4). Протягом періоду з 2018 по 2019 роки показники бюджетної безпеки виявили тенденцію до поліпшення, що відображається в зменшенні рівня бюджетного дефіциту та державного боргу. Однак у 2020-2021 рр. ми

спостерігаємо погіршення цих показників, що в цілому свідчить про зменшення бюджетної безпеки країни.

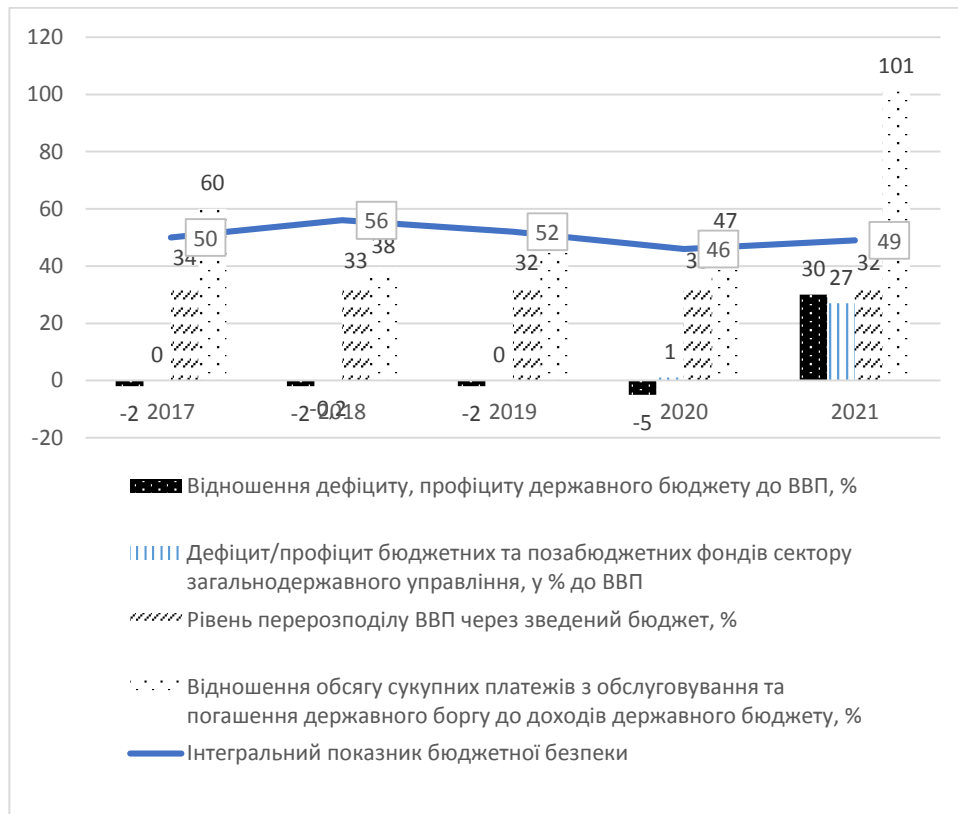

Рис.2.4. Динаміка індикаторів та інтегральний показник бюджетної безпеки України за 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [23]

Відкритість внутрішньої економіки та її інтеграція в світове господарство породжують питання стосовно гарантування валютної безпеки. Показники, що відносяться до характеристика валютної безпеки включають: індекс зміни офіційного курсу національної валюти до долара США, рівень доларизації економіки, відсоток валютних кредитів у загальному обсязі кредитів, а також стан продажу іноземної валюти (рис. 2.5).

Аналіз показників свідчить про низький рівень валютної безпеки країни, що відзначається значною часткою валютних кредитів, високим рівнем доларизації грошової маси та частими змінами курсу національної валюти по відношенню до іноземних валют.

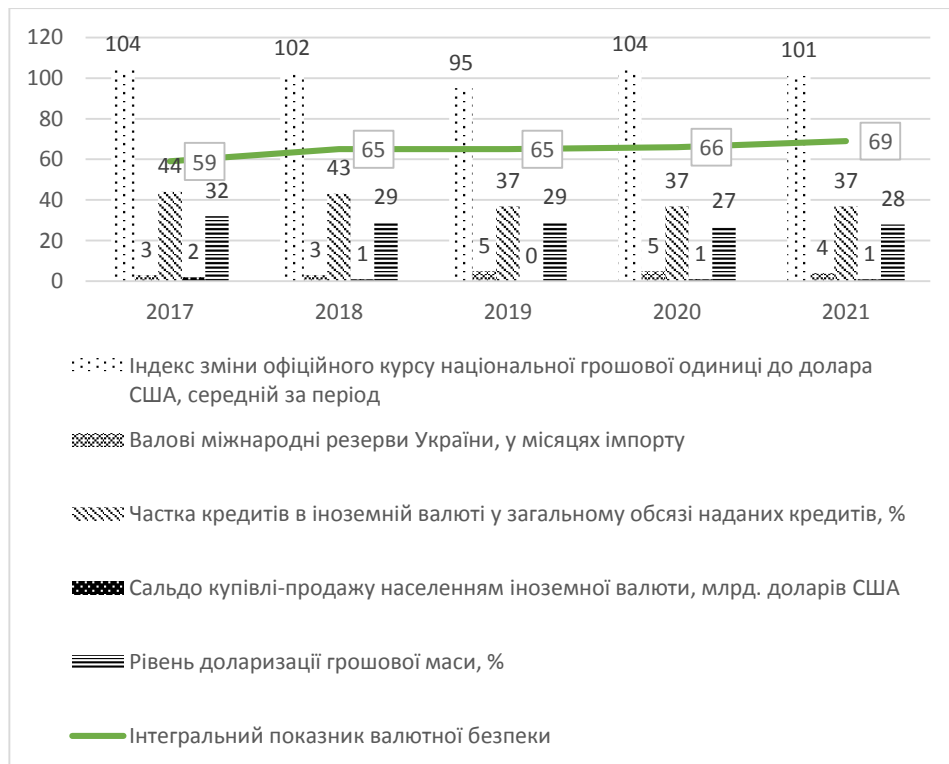

Рис.2.5. Динаміка індикаторів та інтегрального показника валютної безпеки України за 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [23]

Динаміку індикаторів безпеки небанківського фінансового ринку зображено на рисунку 2.6.

Рис.2.6. Динаміка індикаторів та інтегрального показника безпеки небанківського фінансового ринку України за 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [23]

Для оцінки безпеки небанківського фінансового ринку використовуються інформація про обсяги страхових премій трьох найбільших страховиків, відношення страхових премій до валового внутрішнього продукту, а також дані про індекс ПФТС. У відміну від банківської сфери, страховий ринок не є настільки монополізованим, але треба відзначити, що частка страхових премій, яку складають три найбільших страхових компанії, є досить значною. Загалом, інтегральний показник упродовж періоду з 2017 по 2021 рік знаходився в межах критичного діапазону.

Динаміка грошово-кредитної безпеки зображена на рис. 2.7.

Рис.2.7. Динаміка індикаторів та інтегрального показника грошово-кредитної безпеки України за 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [23]

Вона визначається станом грошово-кредитної системи країни, що відзначається економічним розвитком, стабільністю вартості грошової одиниці, постійною купівельною спроможністю та управлінням інфляцією, сприяючи при цьому зростанню реальних доходів населення. За аналізований період спостерігаємо погіршення даного виду безпеки.

І стосовно боргової безпеки – у трьох із п'яти індикаторів досягнуті значення перебувають на рівні, які перевищують критичний (рис.2.8). Хоча ця ситуація покращилася порівняно з минулими роками, проте такі показники все ще вказують на виразну загрозу стану боргової та фінансової безпеки України взагалі.

Рис.2.8. Динаміка індикаторів та інтегрального показника боргової безпеки України за 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [23]

Отже, вивчення показників фінансової безпеки вказує на низький її рівень. З метою підвищення цього рівня потрібно вживати заходи, спрямовані на підвищення довіри до банківської системи, зменшення відсотка проблемних кредитів, зниження рівня безробіття та інфляції в тіньовій економіці, а також удосконалення механізмів регулювання фондового ринку.

2.2. Оцінка результативності роботи національного підрозділу фінансової розвідки

Систематична зміна напрямку розвитку України від традиційно консервативного радянського шляху до прийняття ліберальних норм, аналогічних заходам західних країн, розкрила нові можливості для протиправних груп у використанні нових методів відмивання грошей. Один із ключових інструментів фінансової безпеки в цьому контексті - система запобігання легалізації незаконно отриманих коштів, що реалізується через фінансовий моніторинг. Як вже відзначалося раніше, фінансовий моніторинг представляє собою певний вид фінансового контролю, що базується на ризик-орієнтованому підході.

Використання цього підходу має певні труднощі, які включають:

1. Ускладнення у забезпеченні достовірності бази інформації та впровадженню контролю за надійністю інформації;
2. Відсутність єдиної системи для оцінки ризиків у відношенні до основних категорій клієнтів, країн та послуг;
3. Небезпека легалізації розглядається виключно на базі банківських установ, ігноруючи ризики, пов'язані зі здійсненням працівниками індивідуальних функцій або завдань, які можуть виникнути внаслідок їхньої діяльності [12].

Фінансовий моніторинг, як форма фінансового контролю, відрізняється тим, що він реалізується на двох етапах: перший етап виконує СПФМ, а другий пов'язаний із опрацюванням повідомлень щодо сумнівних та фінансових операцій, які перевищують встановлені ліміти. Усі такі повідомлення структурує Держфінмоніторинг.

Цей орган веде реєстр СПФМ, збирає, консолідує та організовує дані щодо фінансових операцій, а також формує досьє щодо злочинних операцій. Після чого цей орган направляє відповідні досьє до правоохоронних органів,

таких як Національна поліція України, Служба безпеки України, Офіс Генерального прокурора України, Державна податкова служба тощо.

Давайте розглянемо ключові показники діяльності Державної служби фінансового моніторингу України та оцінемо її продуктивність та результативність.

СПФМ проводять первинний фінансовий моніторинг та повідомляють Держфінмоніторинг про фінансові операції, що викликають підозри або перевищують встановлені ліміти (рис. 2.9). Відповідно, Державна служба фінансового моніторингу систематизує та узагальнює зібрану інформацію, проводить детальну перевірку операцій та складає зведені матеріали та додаткові зведені документи, формуючи при цьому досьє.

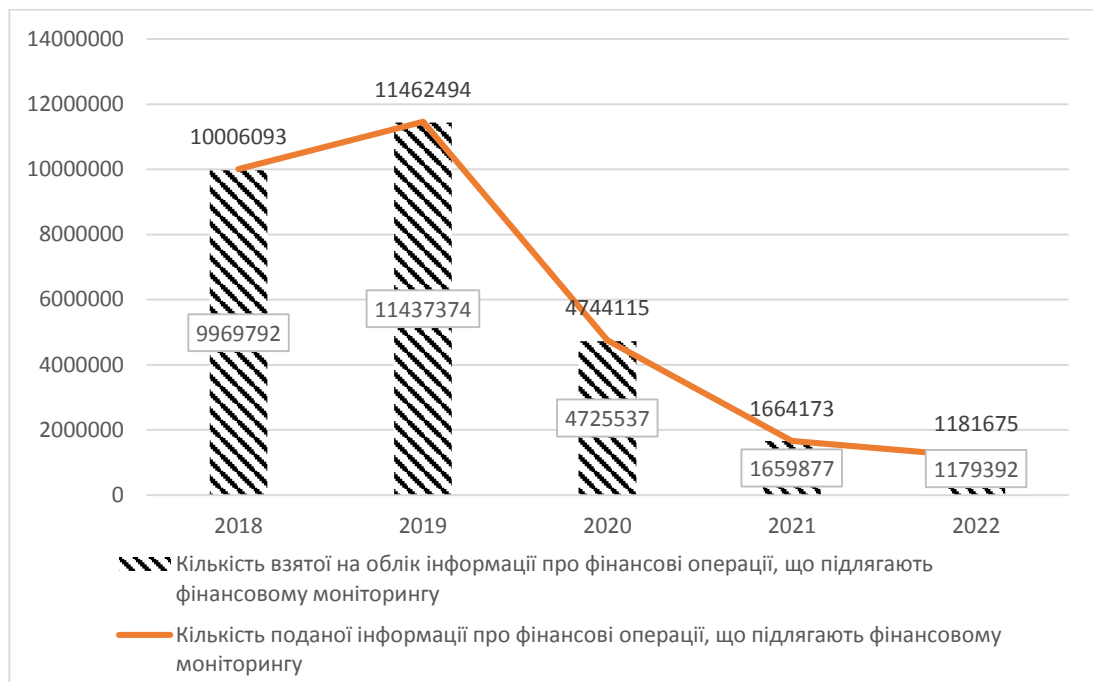

Рис.2.9. Динаміка отриманих Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції за 2018-2022 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [24]

Протягом періоду з 2018 по 2019 роки ми можемо відзначити тенденцію до річного зростання кількості повідомлень, що отримані. Однак у 2020-2022 рр. спостерігається значна тенденція зниження цього показника. Така ситуацію пов'язана з введенням в дію Базового Закону, який передбачає підвищення лімітів для фінансових операцій.

Збільшення лімітів фінансових операцій, що підпадають під фінансовий моніторинг, є причиною зниження кількості повідомлень, що були надіслані. Протягом 2018-2019 років відзначалася тенденція до зростання відсотка повідомлень про фінансові операції, що перевищують встановлені ліміти (операції, які включаються у фінансовий моніторинг за обов'язковими правилами). Однак, як показано на рисунку 2.10, з 2020 року спостерігається зміна тенденції – відбувається перетік отриманих повідомлень в сторону підозрілих фінансових операцій.

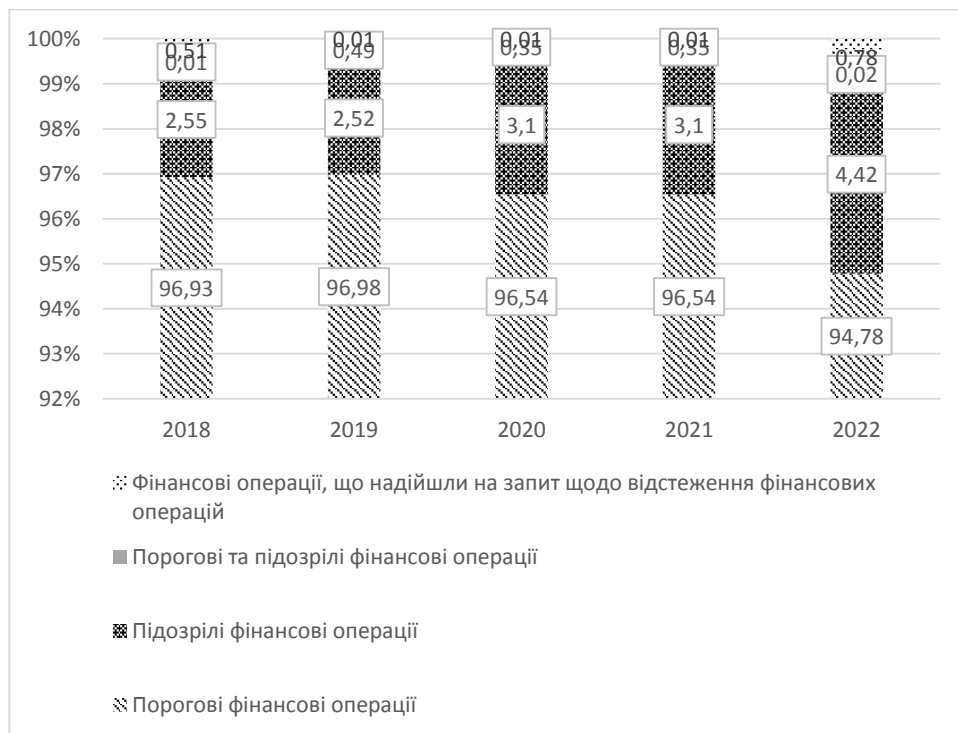

Рис.2.10. Динаміка та структура отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень за 2018-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [24]

Отримані повідомлення піддаються аналізу та обробці Державною службою фінансового моніторингу України. Початкова обробка повідомлень виконується аналітичним підрозділом системи, яка об'єднує аналітичні функції в єдиному центрі фінмоніторингу, після чого ці повідомлення переходять до сховища. Всі повідомлення класифікуються за рівнем ризику та піддаються аналізу з метою виявлення можливої спільності із відмиванням

коштів, фінансуванням тероризму чи іншими правопорушеннями, які визнаються Кримінальним кодексом України.

Під час аналізу Державна служба фінансового моніторингу користується світовим досвідом у боротьбі з легалізацією "брудних" коштів та приймає ризик-орієнтований підхід. У процесі аналізу Держфінмоніторинг отримує додаткову інформацію на запити від суб'єктів. Так, упродовж 2022 року Державний фінансовий моніторинг надіслав 21 430 запитів на отримання додаткової інформації до 71 банківської установи. Результатом роботи Держфінмоніторингу є створення файлів для проведення фінансових розслідувань (рис.2.11).

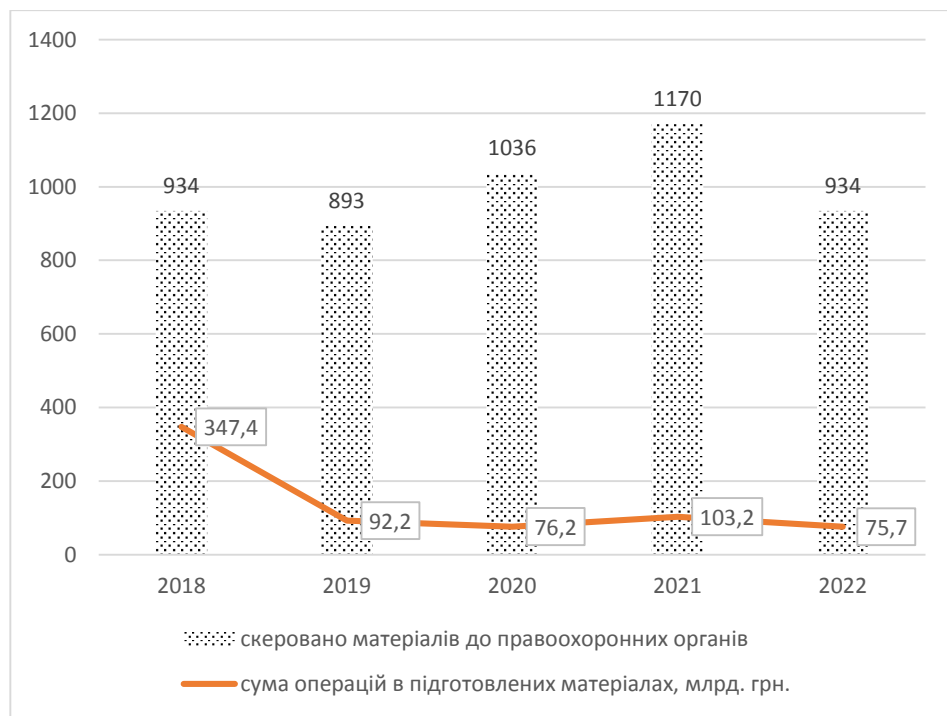

Рис.2.11. Динаміка скерованих до правоохоронних органів матеріалів за 2018-2022 рр.

Джерело: складено автором за даними [24]

Упродовж 2022 року було встановлено, що банківські установи становлять 99,6% від всіх повідомлень про операції, які відповідають вимогам фінансового моніторингу, згідно з інформацією, представленою на рисунку 2.12.

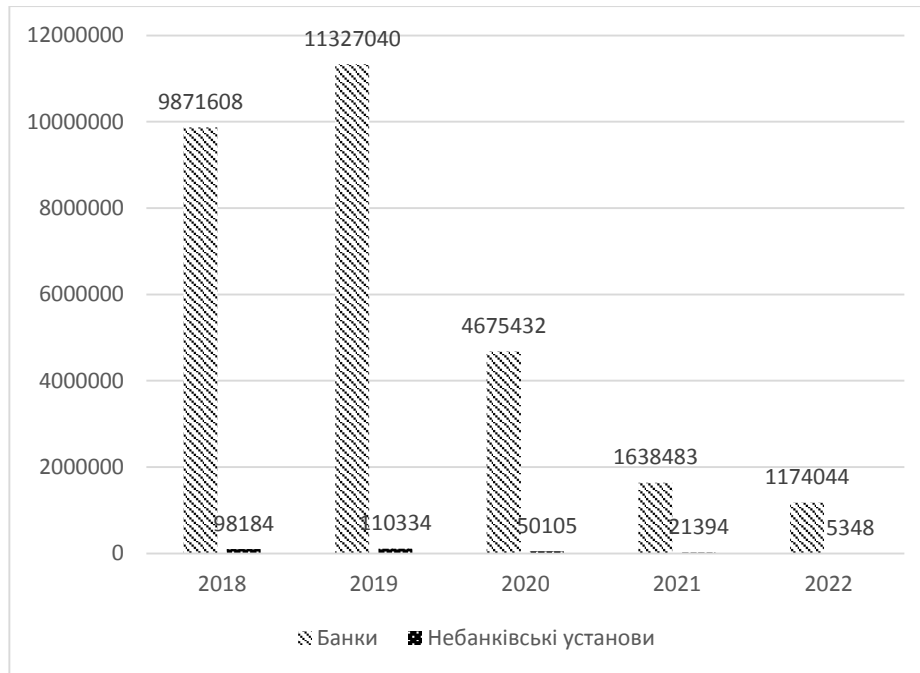

Рис.2.12. Динаміка інформування про зміст фінансових операцій банками та небанківськими установами в період 2018-2022 рр., од.
Джерело: складено автором за даними [24]

Протягом 2022 року Державний фінансовий моніторинг отримав від суб'єктів первинного фінмоніторингу 38 121 повідомлення, які вказували на можливі прояви підозри стосовно діяльності чи фінансових операцій. В порівнянні з минулим 2021 роком, число таких повідомлень збільшилось з 36 516 до зазначених 38 121. Після проведеного аналізу було створено 5 016 досьє, як зображено на рисунку 2.13.

Аналіз досьє проводиться для виявлення можливих основ вважати, що фінансова трансакція може мати зв'язок із легалізацією незаконно отриманих доходів або іншими порушеннями закону, що визначені Кримінальним кодексом України. Державна служба фінансового моніторингу аналізує фінансові трансакції, використовуючи підходи, що ґрунтуються на ризиках, та з урахуванням світового досвіду у боротьбі з даними явищами.

У порівнянні з попереднім роком, кількість досьє, що відкриті зменшилась на 10% або 559 досьє внаслідок введення воєнного стану у 2022 році.

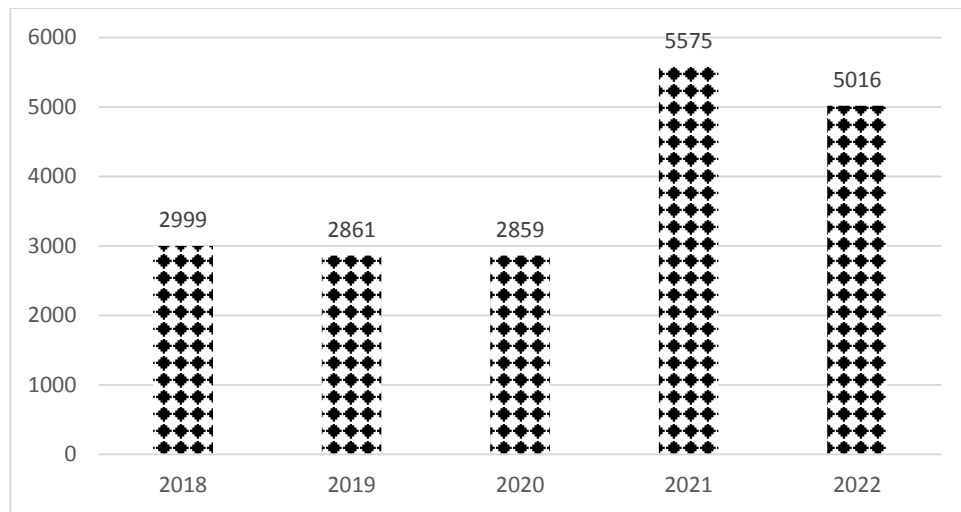

Рис.2.13. Динаміка формування досьє за період 2018-2022 рр., од.

Джерело: []

Правоохоронні органи під час досудових розслідувань використали 360 узагальнених матеріалів, наданих Держфінмоніторингом, у 349 кримінальних справах (рисунок 2.14), а саме: в результаті перевірки 66 матеріалів узагальнених було розпочато 67 кримінальних справ; підрозділи правоохоронних органів завершили 9 кримінальних проваджень, які були порушені в зв'язку з поданням до суду обвинувального акту, і які були розпочаті на підставі 9 узагальнених матеріалів.

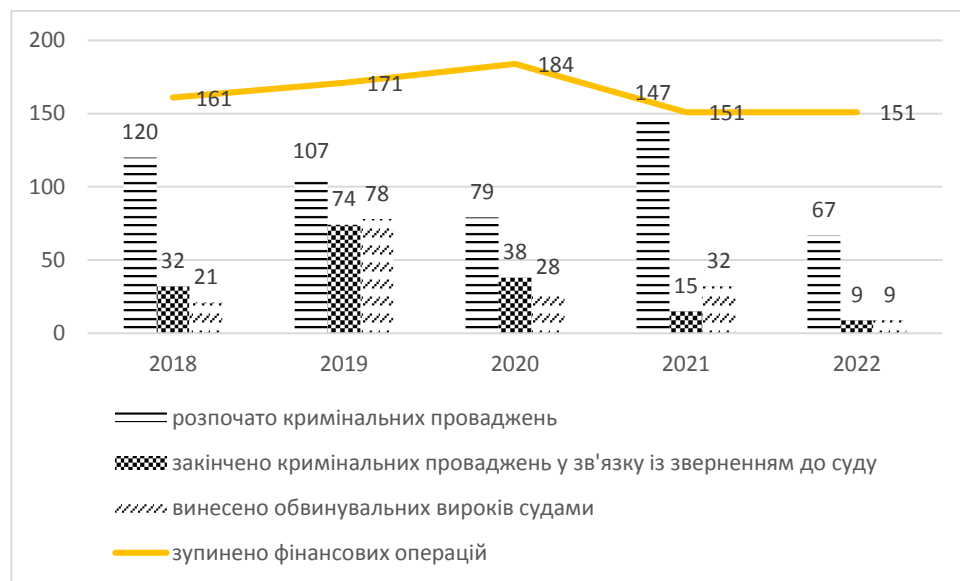

Рис.2.14. Результати роботи правоохоронних органів з узагальненими матеріалами за 2018-2022 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [24]

Аналіз діяльності національного підрозділу фінансової розвідки виявив зменшення активності інформування суб'єктів первинно фінансового моніторингу Держфінмоніторингу у 2020-2022 рр., що було викликано введенням в дію Базового Закону в новій редакції. Варто відзначити зниження результативності обробки узагальнених матеріалів правоохоронними органами та винесення судових рішень з обвинуваченнями у справах, пов'язаних із легалізацією коштів та фінансуванням тероризму.

Крім того, Державна служба фінансового моніторингу отримала 245 запитів від 46 подібних іноземних установ та надала 395 відповідей для 67 іноземних аналогічних установ (рис. 2.15).

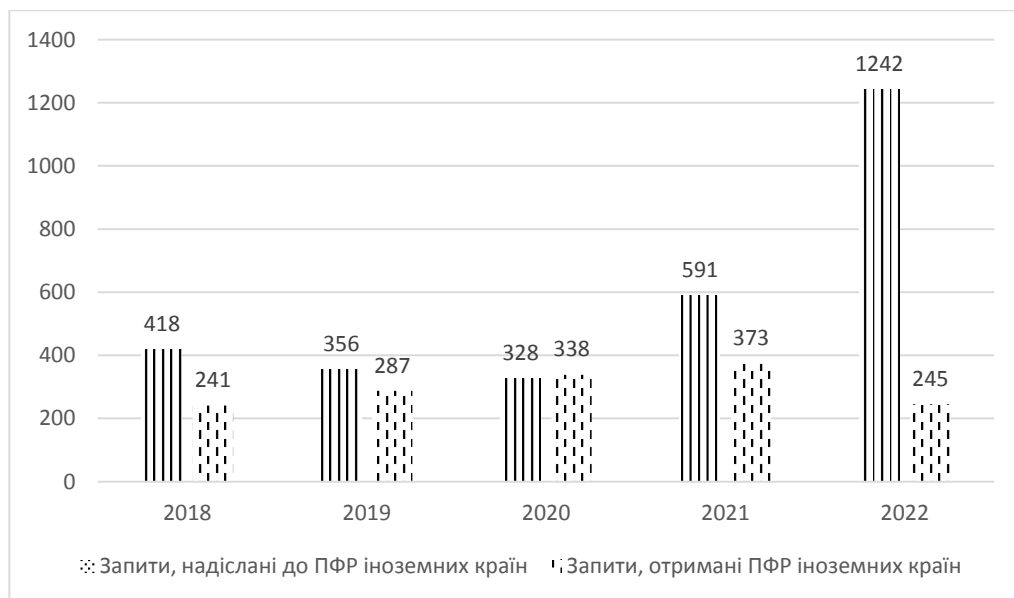

Рис.2.15. Статистика отриманих та надісланих запитів за 2018-2022 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [24]

У 2022 році відзначається інтенсивний обмін інформацією, здійснюваний Державною службою фінансового моніторингу, включаючи надсилання запитів, із такими аналогічними установами: ПФР Республіки Кіпр; ПФР Швейцарської Конфедерації; ПФР Сполучених Штатів Америки; ПФР Республіки Польща; ПФР Об'єднаних Арабських Еміратів; ПФР Сполученого Королівства

Висновки до розділу 2

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо обчислення рівня економічної безпеки України, індекс фінансової безпеки країни розраховується як сума добутків субіндексів на вагові коефіцієнти відповідних субіндексів. Індекс фінансової безпеки країни складається з наступних субіндексів: боргова безпека, банківська безпека, грошово-кредитна безпека, бюджетна безпека, безпека небанківського фінансового ринку та валютна безпека.

Аналіз окремих показників рівня фінансової безпеки держави, проведений у кваліфікаційній роботі, вказує на його низький стан. З метою поліпшення ситуації рекомендується прийняти заходи, спрямовані на підвищення до банківської системи довіри, зниження рівня проблемних кредитів, зменшення рівня безробіття, зниження в тіньовій економіці рівня інфляції та покращення системи регулювання фондового ринку.

Провідну роль у забезпеченні фінансової безпеки держави належить безпеці фінансового ринку. Запобігання використанню фінансового сектора економіки для легалізації "брудних" коштів сприяє підвищенню довіри клієнтів фінансових установ, поліпшує імідж країни на світовому ринку, що загалом впливає на підвищення рівня фінансової безпеки України.

Протягом 2022 року було визначено, що 99,6% всіх повідомлень про операції, що відповідають вимогам фінансового моніторингу, стосуються банківських установ. Під час вивчення інформації Державна служба фінансового моніторингу використовує міжнародний досвід у протидії легалізації "брудних" коштів і вживає ризик-орієнтованого підходу.

Оцінка ефективності роботи внутрішньої фінансової розвідки країни свідчить про високу результативність у виявленні фінансових операцій, що можна віднести до категорії підозрілих.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

3.1. Міжнародний досвід забезпечення фінансової безпеки шляхом застосування інструментів фінансової розвідки

На даний момент теорія безпеки знаходяться в складному етапі свого розвитку. Він впливає із необхідності переходу від системного усвідомлення фрагментованого досвіду та теоретичних поглядів на забезпечення безпеки до створення цілісних теорій, які є систематичними знаннями щодо науки безпеки.

У той самий час будь-яка країна, незалежно від її рівня економічного розвитку, неповністю застрахована від можливих агресивних дій іншої держави або частини її економіки. Таким чином, одним з пріоритетних завдань держави є забезпечення своєї економічної безпеки. Розвинуті країни, у свою чергу, відзначаються розробкою стратегічних планових документів з метою зміцнення безпеки підприємств і країни в цілому. Розвинуті країни, у свою чергу, відзначаються розробкою стратегічних планів з метою зміцнення безпеки країни та окремих підприємств.

У цьому контексті, підприємницькі структури виконують значущу роль в соціальній та економічній сферах країни, причому рівень їх захищеності визначається впливом зовнішнього середовища. Усвідомлюючи вагомість результатів підприємницької діяльності та рівень їхньої безпеки, багато розвинених країн економічно у останні роки ліквідували вагому частку адміністративно-законодавчих лімітів і забезпечили сприятливі економічні умови для підприємництва та впровадили ряд податкових заохочень [40].

Отже, з урахуванням світового досвіду є доцільним проаналізувати особливості забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях - як макрорівні, так і мікрорівні - у найбільш розвинених економічно країнах.

У Сполучених Штатах Америки система підтримки безпеки підприємництва включає в себе комплекс заходів, спрямованих на гарантування захисту конфіденційної інформації за строгими стандартами, вимогами та процедурами для забезпечення безпеки комерційних та технологічних даних у приватному секторі. Державні служби здійснюють мікроекономічну розвідку в інтересах своїх корпорацій та в рамках їхньої боротьби з міжнародними конкурентами. Використовуючи можливості спецслужб, корпорації отримують значущі конкурентні переваги.

Програми, що спрямовані на запобігання та протидію економічним злочинам, мають велику популярність, особливо в контексті взаємодії між правоохоронними органами країни та державними/приватними охоронними та детективними бюро. Важливою особливістю американського бізнесу є тенденція до мирного врегулювання проблем в сфері фінансової безпеки. Конфіденційна інформація поділяється на сектори, кожному з яких присвоюється унікальний код. Кожен співробітник отримує картку-припис з переліком відповідних кодів.

У Японії асоціації корпоративних керівників та Торгово-промислова палата відіграє важливу роль у формуванні фінансової безпеки підприємництва. Держава активно враховує інтереси бізнес-середовища і прагне передбачити можливі заходи конкуруючих урядів та реакцію як внутрішніх, так і міжнародних транснаціональних корпорацій на конкретні дії. Ефективність економічної розвідки ґрунтується на розподілі функцій між численними експортно-орієнтованими організаціями, а державні органи сприяють координації дій усіх учасників ринку.

Відсутність законодавства, яке передбачає юридичну відповідальність за порушення конфіденційності, є результатом встановлення серед працівників підходу, де вони вважають себе частинами однієї родини. Контроль за дотриманням режиму секретності покладений на департаменти кадрів. Співробітникам заборонено розголошувати інформацію, яка має комерційну таємницю, третім особам. Також заборонено укладати угоди, що

можуть підірвати до компанії довіру клієнтів; без попереднього дозволу від керівництва влаштовуватись на роботу.

У Німеччині чинне законодавство з питань збереження та нерозголошення конфіденційної інформації вимагає, щоб будь-яка особа, яка отримала таку інформацію внаслідок свого посадового становища або трудових відносин, повідомляла відповідні органи про будь-які порушення закону. Громадяни теж мають обов'язок інформувати про будь-які випадки порушення законодавства у цій сфері відповідні органи.

Підрозділи контролю та розвідки, які співпрацюють із приватними агентствами охорони та детективної служби, виконують завдання забезпечення безпеки як для всього підприємства, так і для його керівництва та окремих клієнтів та працівників. Приватні агентства надають підтримку у зборі оперативно важливої інформації на рівні загальнодержавного інтересу.

У Франції існує значна кількість юридичних нормативних актів, що докладно регулюють статус учасників інформаційної діяльності, процес обміну інформацією та процедуру підключення до інформаційних систем та автоматизованих баз даних. Крім того, систематично проводиться аналіз випадків промислового шпигунства, спрямованого на компанії, що конкурують із французькими фірмами.

Промислові та фінансові установи впроваджують системи безпеки, використовуючи власні ресурси або залучаючи підприємницькі детективні та охоронні агентства. Співробітники служби безпеки здійснюють моніторинг рівня ризику інформаційної діяльності та розробляють стратегії мінімізації та протидії різноманітних загроз і небезпек, які можуть впливати на французький бізнес.

Отже, підприємства, завдяки своїм власним національним та культурним впливам, використовують унікальні методи для забезпечення фінансової безпеки. Загальною рисою є застосування принципів, таких як визнання наукових знань як важливого елемента майбутнього, визнання технологій як ключового фактору фінансової безпеки та усвідомлення

відповідальності керівників корпорацій у сприянні розвитку науки та технологій.

Багато країн зосереджують свою увагу на розробці теоретичних і прикладних принципів для підвищення рівня фінансової безпеки та формування фундаментальних засад сприятливого бізнес-середовища. Найвагоміші досягнення в цьому напрямку відзначаються підприємствами із Німеччини, Японії та США [7].

Вивчивши міжнародний досвід країн у впорядкуванні фінансової безпеки, доцільно стверджувати, що найбільш ефективні методи досягнення цієї мети включають у себе удосконалення нормативної бази, постійні заходи з запобігання загроз, запровадження ефективної політики управління персоналом та використання інновацій у діяльності підприємства.

Засоби забезпечення безпеки інформації, які вже існують у розвинених країнах, можуть служити моделями аналогічних систем в Україні. Особливо актуальним завданням на даний момент є впровадження системи безпеки та вдосконалення існуючого законодавства щодо інформаційної безпеки. Це набуває особливої важливості для населення, яке все більше взаємодіє з процесами комп'ютеризації, беручи участь в системах Інтернету як користувачі та активні учасники обміну інформацією [37].

Встановлення юридичних засад захисту конфіденційної інформації, зокрема комерційної таємниці, є важливою складовою правового забезпечення бізнесу. У більшості розвинених країн існує законодавство, яке визначає правовий статус комерційної таємниці і передбачає відповідальність за незаконне її використання. Це законодавство розробляється на основі національних юридичних традицій і відповідає сучасним стандартам міжнародної торгівлі [16].

Досвід фінансового управління розвинених країн підтверджує широко визнаний факт, що технологічна революція виступає одним з ключових чинників, які забезпечують цим країнам стійкий розвиток. У ситуації глобальної конкуренції інновації формують парадигму економічного

зростання та складову концепції фінансової безпеки. Фінансова безпека включає умови, при яких зберігається можливість породження інноваційних змін в економіці для забезпечення та захисту стійкого фінансового розвитку і відповіді на зовнішні фінансові загрози.

Якісний розвиток економіки визначається значними структурними перетвореннями та установленням інтенсивної моделі зростання економіки. Цей процес включає поступове збільшення частки науково-дослідницьких галузей у промисловості, модернізацію виробничої бази за допомогою використання енергоефективних технологій та ресурсозберігаючих рішень, розвиток електроніки і втілення її у всі аспекти виробничих та невиробничих процесів. Крім того, цей процес включає революційні трансформації в системах зв'язку і перехід до інформаційного суспільства [37].

У високорозвинених країнах технічні досягнення виробництва, включаючи будівельну галузь, зазнали суттєвих змін: стало вигідніше розширювати обсяги виробництва та надання послуг як виробничого, так і невиробничого характеру. Ефективність праці значно зросла, і висунулися вищі вимоги до кваліфікацій робочої сили. З точки зору фінансового розвитку, можливості отримання вигод від інноваційної діяльності включають створення нових робочих місць на сучасних виробництвах і підприємствах завдяки комерціалізації технологій та отриманню патентів від представників традиційних галузей промисловості, порівняно з високотехнологічними секторами, такими як аерокосмічна промисловість, комп'ютерна та офісна техніка, зв'язок та фармацевтика [35].

Один із основних векторів діяльності зовнішніх розвідувальних органів включає в себе виконання фінансової розвідки, що передбачає надання комплексної підтримки спеціальними засобами та силами зовнішньо-економічного вектору країни та підприємницької діяльності комерційних структур. У той же час, разом із здійсненням фінансової розвідки, розвідувальні органи вживають заходів для протидії схожим діям інших

закордонних держав, фокусуючись, зокрема, на секторі приватного бізнесу [39].

Така відповідність інтересів між державою і приватним сектором утворює оптимальні умови для дієвого залучення агенств безпеки, охоронних агентів та приватних розшукових агентів для реалізації конкретних завдань:

1. Створення передумов для впровадження ефективних заходів спецслужбами з сторони корпорацій.

2. Проведення розвідувальних операцій для виявлення агентурної діяльності іноземних служб у сфері зовнішньоекономічних зв'язків.

3. Дослідження певних осіб серед працівників іноземних компаній, що розпочинають діяльність на місцевому ринку, з урахуванням наявності інформації про їхні можливі зв'язки із іноземними спецслужбами.

З цією метою, в освітніх закладах, де проводиться навчання фахівців для служб банківської безпеки, фірм і компаній, які взаємодіють на зовнішньоекономічних ринках, студентам обов'язково надається інформація про особливості діяльності розвідувальних агенств, а також вони вивчають методи виявлення їхньої агентури.

Країни розвивають заходи для захисту науково-технічної інформації від зовнішніх конкурентів та визначають методи та шляхи її захисту в приватному секторі. Важливо відзначити, що інтереси підприємництва та держави у галузі інформаційної безпеки збігаються, а державні та приватні структури, агенства та організації співпрацюють для захисту державних інтересів, сприяючи покращенню геополітичного становища і життєвого рівня населення [38].

Дослідження різних підходів до забезпечення фінансової безпеки країн Європейського Союзу підтверджує, що ступінь безпеки визначається численними факторами. Щоб уникнути ризику опинення в ситуації, коли країна стикається з відсутністю власного фінансового майбутнього, Україні слід систематично працювати над виходом з економічної кризи, боротьбою з корупцією та злочинними елементами в економіці, запобіганням потенційним загрозам. В цьому питанні важливим є реалізація конкретних заходів

управлінськими структурами для досягнення рівня фінансової безпеки України європейських стандартів [5].

Безперечно, пристосування певної іноземної практики для України є завданням, виконання якого є складним і передбачає не повне копіювання, а поетапне впровадження методів, елементів, програм та інструментів. Застосування досвіду з інших країн може бути ефективним, якщо воно ґрунтується на аналізі схожостей цілей та завдань національних стратегій. Важливо враховувати економічний рівень розвитку та ступінь розвитку державних інститутів управління.

Моделі, що можна рекомендувати на основі вивчення досвіду зарубіжних країн, мають потенціал не лише в теоретичному аспекті, але також можуть бути практично застосованими в Україні. Запровадження досвіду країн ЄС в умовах глобальних трансформацій економічної системи є актуальним завданням для співпраці між Україною та Європейським Союзом. Орієнтуючись на практику європейських країн, Україна повинна розробити новий підхід до безпеки, що ґрунтується на досягненні стійкого економічного розвитку через виконання конкретних завдань та досягнення визначених результатів за умови дієвого використання ресурсів, виконання вимог законодавства і юридичних норм [7].

Зрозуміло, що впровадження найкращих моделей повинно бути добре продумано і вчасно реалізовано. З аналізу досвіду країн-членів ЄС стає очевидним, наскільки важливо уникати повного копіювання діяльності інших країн, оскільки це може обмежити можливості етнічних структур безпеки.

Ефективне забезпечення фінансової безпеки країн Європейського Союзу обумовлене не лише їхньою загальною економічною міцністю, але й здатністю захищати свої інтереси в конкурентному середовищі та зростаючих коливань у світовому економічному розвитку. Таким чином, держава повинна активно вивчати світовий досвід при розробці своєї концепції безпеки та спрямовувати зусилля на реформування внутрішньої та зовнішньої економічної політики для захисту суб'єктів господарювання [22].

Перегляд світового досвіду у сфері державного забезпечення фінансової безпеки підтверджує, що всі розвинені країни мають свої власні системи її забезпечення та використовують механізми для її зміцнення, що становить частину їх державної політики. Зрозуміло, що адаптація іноземного досвіду до України є складним процесом, що передбачає покрокове впровадження інструментів та методів. Використання іноземного досвіду слід розглядати у випадку існування схожих цілей у стратегіях, при цьому враховуючи рівень економічного розвитку країн, і використовувати порівняльний аналіз.

Отже, за світовим досвідом стає очевидним, що формування умов, що сприяють позитивному розвитку фінансовій безпеці сприяє підвищенню результативності наукової та інноваційної діяльності. Це визначається як пріоритетна задача державної політики, оскільки вплив наукової та інноваційної сфери на економічну систему стає вирішальним у сучасному світі.

3.2. Напрями вдосконалення діяльності підрозділу фінансової розвідки в контексті забезпечення фінансової безпеки держави

Основними напрямками в еволюції сучасного суспільства є процеси глобалізації та інтеграції економічних систем країн у світові економічні структури. Вступ України до світового економічного простору створює нові можливості для розвитку внутрішньої економіки, проте одночасно призводить до виникнення загроз через можливий негативний вплив зовнішніх чинників.

Можливості привертання іноземних інвестицій, різноманітність фінансового законодавства в різних країнах, існування вільних економічних зон та фінансові інновації створюють середовище для легалізації незаконних прибутків, що може призвести до відтоку фінансових коштів за кордон, підрвавши стабільність фінансової системи та породжуючи загрози для національної економічної безпеки.

Неоднозначність високого рівня корупції, випадки зловживань службовим становищем, уникаючи оплати податків, неправомірне знімання коштів з клієнтських рахунків у фінансово-кредитних установах, розкрадання коштів бюджету та фіктивні операції імпорту та експорту - всі ці внутрішні загрози становлять серйозну небезпеку для національної економіки, проте часто залишаються непоміченими при оцінці рівня її безпеки. Всі вищезазначені фактори є виявом легалізації незаконно набутих прибутків.

Багато експертів визнають проблему легалізації однією з основних загроз фінансовій і міжнародній безпеці. Основна турбота полягає в тому, що щорічний обсяг операцій, пов'язаних із цим видом злочинів у всьому світі, становить від 2% до 5% глобального валового внутрішнього продукту. Цей обсяг постійно зростає з року в рік, збільшуючи ризики не лише для підприємств, але й для країн в цілому. Сучасні дослідження намагаються покращити ефективність стратегій протидії відмиванню грошей, оскільки виявлення цього типу злочинів вкрай обмежене. Однією з основних труднощів у протидії відмиванню коштів є відсутність загальноприйнятої методології для застосування певного комплексу стратегій внутрішнього нагляду в організаціях. Це означає, що банківські установи не можуть успішно управляти ризиками, які пов'язані з кримінальним провадженням.

На сьогоднішній день існують два шляхи активного протистояння відмиванню незаконно отриманих коштів та гарантування безпеки держави:

1. Гарантування стабільності на макроекономічному рівні, головним чином застосовуючи адміністративні та економічні методи.
2. Тиск на негативні, включаючи кримінальні, тіньові та інші прояви в фінансовій сфері через використання регуляторних методів для гарантування фінансової безпеки.

Для отримання негайного та надійного результату необхідно здійснити всебічний підхід до протидії відмиванню грошей та врахувати всі розглянуті аспекти. Перш за все, важливо забезпечити, щоб "гроші зі сумнівного джерела" зіткнулися із перешкодами при вступі в легальний бізнес чи

придбанні майна. У таких умовах мета злочинців стане безглуздою, оскільки вони не зможуть використовувати надходження, отримані незаконним шляхом. Для досягнення цієї мети всі державні органи повинні акцентувати увагу на виконанні заходів щодо запобігання та протидії відмиванню незаконно отриманих коштів. Це обумовлено тим, що процес легалізації є заключним етапом у трансформації доходів, отриманих незаконним шляхом, у прибутковий легальний бізнес, створений з метою здійснення незаконної діяльності. Ця практика спричиняє концентрацію економічної, а згодом і політичної влади в руках злочинних груп, що призводить до завдання шкоди суспільству в цілому.

З метою зменшення кількості злочинів, що пов'язаних із відмиванням брудних грошей у фінансово-кредитних установах, пропонується впровадити універсальну систему автоматизації інформування, запобігання легалізації доходів і фінансуванню терористичних дій.

На початковому етапі система проводить аналіз клієнтів кредитної установи з урахуванням відповідності державним та внутрішнім приписам, що можуть бути пов'язані з незаконною діяльністю. Клієнти поділяються за рівнем ризику на основі внутрішніх параметрів та закономірностей, притаманних кредитній організації. Урешті-решт, фахівець реєструє всі операції, які виконують клієнти. Цей список дій, здійснюваних кредитною організацією, дає можливість вибрати відповідний рівень фінансового контролю.

Далі система починає реалізацію комплексу заходів з виявлення сумнівних операцій. Серед цих заходів – аналіз операцій, що підпадають під обов'язковий контроль, з метою виявлення відхилень від планових значень. Вона також проводить порівняння та виявлення злочинних схем, аналізує поведінку клієнтів для виявлення операцій, які зазвичай не є характерними для конкретних типів клієнтів. Додатково система оцінює взаємозв'язки між контрагентами, клієнтами і партнерами зі злочинцями або злочинними групами на підставі наявних даних у системі аналізу.

На наступному етапі проводиться детальний аналіз знайденої схеми, і збирається вся необхідна інформація, яка може бути корисною для фахівців на наступних етапах у майбутньому. Також проводиться перевірка фінансових операцій, що робить доступними наступні дані: інформація про клієнтів; графічне відображення знайдених закономірностей; випадки сповіщень щодо потенційних загроз відмивання грошей; дані про аналіз операцій за існуючими схемами; візуалізація зв'язків між рахунками, що використовуються фізичними або юридичними особами.

На останньому етапі, після повної взаємодії з системою повідомлень Державної служби фінансового моніторингу України, що функціонує в межах кредитної організації, система формує файли звітності для кожної транзакції, яка викликає підозру, яка відповідає критеріям, визначеним та регульованим законодавством. Подальше автоматичне направлення цих файлів до відповідних державних органів для проведення подальших розслідувань також входить в функціонал системи.

Вивчення обраної системи протидії відмиванню грошей підтверджує, що банківський нагляд зростає в уважності з кожним днем. Це передбачає постійний моніторинг з використанням ризик-орієнтованого підходу, навіть при врахуванні усіх раніше виявлених недоліків. Цей підхід є корисним, оскільки злочинний елемент постійно вдосконалює методи відмивання грошей. Проте кредитним організаціям необхідно розглядати не лише комплексний підхід до боротьби із злочинністю, а також створення повноцінної системи, яка дозволить будь-якому учаснику економіки мінімізувати можливість пов'язаності з процесами легалізації. Отже, враховуючи рекомендації FATF, ми пропонуємо впровадження комплексу заходів з метою зниження цих ризиків.

В першу чергу, для уникнення співпраці з організаціями, що мають злочинні наміри, важливо проводити більш ретельну оцінку надійності клієнтів і партнерів. Це можна здійснювати регулярно за допомогою професійної процедури оцінки об'єкта інвестування, відомої як *due diligence*.

Цю процедуру потрібно повністю регламентувати і повідомляти працівникам внутрішнього аудиту, тому що саме вони виконують комплексну перевірку постачальників та клієнтів.

Далі, належить виявляти незвичайні операції та повідомляти про них відповідні органи. Дану процедуру слід проводити щоденно, щоб компанія могла ефективно захищатися від співпраці з іншими учасниками, які намагаються законно оформити значні суми нелегальних грошей.

Втретє, СПФМ повинен здійснювати постійний моніторинг облікових записів, щоб контролювати рух коштів. Цей метод подібний до моніторингу транзакцій, але свого роду унікальний, оскільки працівники працюватимуть лише з обліковими записами і матимуть можливість виявляти не лише сумнівні операції, але й здійснювати перевірку законності операцій в межах встановлених нормативів всередині компанії.

В четвертому напрямку, СПФМ повинні впровадити систему індивідуального обліку, щоб мати можливість зберігати як оригінали документів, так і їх копії, що містять листування з клієнтами, контрагентами, і документацію про них. Також слід впровадити систему, яка чітко відображатиме інформацію щодо проведеної економічної операції, включаючи її характеристики та деталі. У кінцевому підсумку, організація має створити систему контролю та моніторингу транзакцій з клієнтами та партнерами з метою подальшого аналізу для виявлення можливих ознак фінансування терористичних груп.

Також, доцільно розглянути комплекс заходів, які держава може прийняти для захисту самої себе та економічних суб'єктів від пов'язаності з фінансовими операціями, спрямованими на легалізацію коштів. Наприклад, шляхом аналізу міжнародного законодавства та стандартів слід привести у відповідність законодавчі акти, враховуючи рекомендації міжнародних інституцій, спрямованих проти легалізації злочинних доходів. Підходячи до держави як до механізму, цей заході більше орієнтований на юридичну роботу з нормативно-правовими актами. Однак це дозволить компаніям відчувати

себе захищеними під час проведення операцій. Також це забезпечить можливість регулювання правил моніторингу нелегальних операцій і їх подальший аналіз у державних установах.

На теперішній час механізми легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом проникли в практично всі сфери національного господарства. Тому вкрай значущим аспектом для фінансових розвідок, який сприяє підвищенню фінансової безпеки держави, є визначення, відслідковування та припинення схем відмивання незаконно нажитих коштів. Вплив заходів у сфері фінмоніторингу на фінансову безпеку держави відображений на рисунку 3.1.

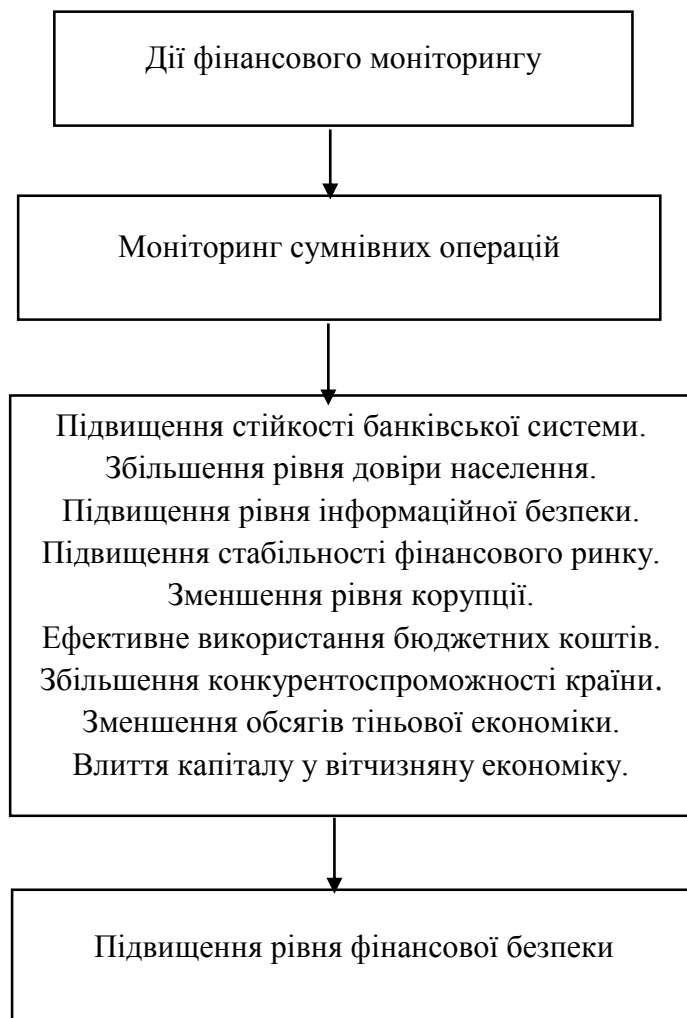

Рис.3.1. Вплив заходів фінансового моніторингу на фінансову безпеку країни

Джерело: складено автором за даними [20]

Забезпечення фінансової безпеки держави відіграє важливу роль, і це завдання покладено на підрозділ фінансової розвідки (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Вплив заходів фінансового моніторингу на ризики фінансової безпеки, пов'язані із легалізацією доходів, що мають злочинний характер

Сфера діяльності Держфінмоніторингу	Загрози фінансовій безпеці	Механізм впливу заходів на рівень фінансової безпеки
Здійснення фінансових розслідувань у зв'язку з фінансуванням тероризму або насильницьким зміщенням конституційного порядку.	- дезорганізація економічного устрою країни; - фінансування актів насильства.	Вчасне визначення фінансування терористичних операцій дозволяє своєчасно припинити такі дії та зберегти стійкість держави та її економічної системи.
Здійснення фінансових розслідувань, що мають зв'язок з незаконним користуванням бюджетними коштами.	- невідповідне використання бюджетних коштів; - збільшення дефіциту бюджету; - зростання навантаження на законний бізнес.	Виявлення та розкриття схем відмивання бюджетних коштів сприятиме поповненню бюджету та ефективному використанню цих коштів. Взаємодія цих ініціатив допоможе зберегти фінансову стійкість держави та покращити її виконання основних функцій.
Здійснення фінансових розслідувань з використанням «конвертаційних» центрів.	- уникнення сплати податків; - легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом.	Виявлення та припинення таких операцій сприяє поповненню бюджету і надає можливість розкрити інші злочини, що призвели до отримання доходів.
Здійснення фінансових розслідувань інтернет-злочинів.	-розповсюдження шахрайства в банківській сфері; - зменшення довіри до банківської системи; - збільшення невдоволення серед населення.	Аналіз інтернет-злочинів дозволяє уникнути втрати коштів клієнтів банків та неправомірного використання їхньої інформації.
Здійснення фінансових розслідувань щодо вивезення фінансових ресурсів за межі національного кордону.	- виведення грошей з країни; - зниження податкових надходжень.	Розкриття операцій із вивезення грошей за кордон сприяє збільшенню обсягів фінансових ресурсів в країні, розширює базу оподаткування і сприяє розвитку фінансового ринку.
Здійснення фінансових розслідувань фінансових афер.	- зниження фінансової стійкості фінансового ринку та втрата довіри до нього.	Виявлення та припинення шахрайських операцій сприяє підвищенню безпеки ринку фінансових послуг та рівню задоволеності клієнтських потреб.

Джерело: складено автором за даними [20]

Отже, успішне впровадження заходів у галузі фінансового моніторингу сприяє підвищенню рівня фінансової безпеки держави, тоді як недоліки у функціонуванні підрозділу фінансових розвідок її навпаки погіршують. Очевидно, що Держфінмоніторинг України є структурним підрозділом фінансової розвідки адміністративного характеру, що означає, що в рамках своїх повноважень вона відповідає за збір, обробку та систематизацію інформації, що стосується потенційно підозрілих фінансових операцій. Отже, ефективність внутрішнього підрозділу фінансової розвідки падає через обмежену можливість здійснення слідчих дій та негайного припинення схем відмивання незаконно нажитих коштів.

Загалом, використання описаних методів протидії відмиванню грошей дозволяє організаціям діяти відповідно до законодавчих норм та вимог стандартів, і при цьому зменшити фінансові витрати. Це також дозволяє виявляти та узагальнювати ознаки нелегітимної діяльності в бізнесі або бізнес-процесах з високим ризиком відмивання грошей. Після отримання досвіду від оцінки інших сторін та своїх клієнтів організація може використовувати ці знання для оптимізації протидії ризикам відмивання грошей. Аналіз операцій, що були здійснені і які вже визнані підозрілими, допомагає спростити завдання протидії відмиванню грошей. Крім того, розробка ефективних методів внутрішнього контролю в галузі ПВК/ФТ з найменшим впливом на фінансову діяльність організації стає можливою.

Висновки до розділу 3

Протягом багатьох десятиліть економічна злочинність в Європі стала об'єктом наукового вивчення. Важливість ефективної протидії її поширенню визнається одним із найважливіших завдань. Світове співтовариство визнало легалізацію коштів, отриманих злочинним шляхом, як одну з ключових загроз нормальному функціонуванню законної економіки. Україна, приймаючи курс на європейський розвиток, співпадає у цінностях та пріоритетах з економічно

розвиненими країнами світу. Зараз актуальним є вирішення питання щодо розробки ефективних заходів для протидії легалізації незаконно отриманих коштів.

Міжнародний досвід у забезпеченні фінансової безпеки держави свідчить, що ключову роль у цьому відіграють правоохоронні органи та служби фінансової розвідки. Зменшення рівня економічної злочинності, обману та корупційних діянь призводить до обмеження поширення легалізації доходів від злочинної діяльності. Вивчення практики економічно розвинених країн свідчить, що там, де досягнуто успіхів у протидії легалізації коштів, служби фінансової розвідки зазвичай входять до складу правоохоронних структур або мають повноваження проводити фінансові розслідування та припиняти фінансові операції.

Першим кроком у зменшенні розповсюдження легалізації незаконних коштів є установлення перешкод для їхнього входження в законний бізнес. Для досягнення цієї мети доцільно впроваджувати заходи на трьох рівнях: на рівні країни, в межах вітчизняних служб фінансової розвідки та суб'єктів державного фінансового моніторингу, а також на рівні окремих учасників. На рівні країни рекомендовано провести об'єктивний аналіз системи фінансового моніторингу, визначити її вразливості та вжити заходів для їх усунення. Рекомендовано встановити взаємодію та обмін інформацією між всіма суб'єктами державного фінансового моніторингу. На рівні конкретного суб'єкта державного фінансового моніторингу рекомендовано чітко ідентифікувати ризики, пов'язані з його використанням для легалізації, і встановити межі для запобігання їх реалізації.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було проведено дослідження теоретичних основ фінансової розвідки як складової фінансової безпеки держави. Робота включає теоретичне дослідження термінів "фінансова безпека держави" і "фінансова розвідка", виявлення особливостей структури вітчизняної системи протидії легалізації коштів; проведення оцінки динаміки показників окремих аспектів фінансової безпеки держави та ефективності функціонування національної системи фінансового моніторингу. Особлива увага була акцентована на формулюванні пропозицій з покращення системи фінансового моніторингу з метою збільшення рівня фінансової безпеки держави. В результаті проведеного дослідження та аналізу можна зазначити наступне:

1. Проблема гарантування фінансової безпеки держави в умовах динамічного зовнішнього середовища та існуючих суспільно-політичних труднощів у середині країни стає надзвичайно актуальною. Аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних дослідників, проведений у даній роботі, виявив відсутність консенсусу у розумінні суті поняття "фінансова безпека держави". Різні підходи в цьому питанні ускладнюють створення єдиного методу оцінки показників фінансової безпеки та впровадження заходів для її забезпечення.

2. Щоб забезпечити високий рівень фінансової безпеки держави потрібно боротися з економічною злочинністю та відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом. Ефективним інструментом для цього є фінансовий моніторинг. Згідно з чинним вітчизняним законодавством, існують первинний та державний фінансовий моніторинг. Система фінансового моніторингу України є дворівневою: верхній рівень включає суб'єктів державного фінансового моніторингу та спеціально уповноважений орган, а нижній - суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

4. Забезпечення фінансової безпеки передбачає проведення оцінки, що включає в себе визначення індексу фінансової безпеки. Цей показник

формується на основі ряду субіндексів, таких як валютна безпека, бюджетна безпека, банківська безпека, грошово-кредитна безпека, безпека небанківського ринку фінансових послуг та боргова безпека. У дослідженні була проведена оцінка окремих показників рівня фінансової безпеки держави за період з 2017 по 2021 роки. Здійснений аналіз підтвердив низький рівень фінансової безпеки України, і основними заходами для його покращення є зниження рівня безробіття, зменшення обсягів тіньової економіки, підвищення рівня довіри до банківської системи, зниження рівня проблемних кредитів та інші заходи.

5. У період від 2018 до 2019 року варто відзначити тенденцію щорічного зростання кількості отриманих повідомлень. Однак у період з 2020 по 2022 роки спостерігається суттєва тенденція до зменшення цього показника. Ця ситуація пов'язана із тим, що було введено в дію новий Базовий Закон, який передбачає підняття лімітів для фінансових трансакцій. Протягом 2022 року було визначено, що 99,6% всіх повідомлень про операції, які відповідають вимогам фінансового моніторингу, стосуються банківських установ. В порівнянні з минулим роком, за рахунок введення воєнного стану у 2022 році, кількість відкритих дос'є зменшилась на 10%, що становить 559 дос'є. У процесі досудових розслідувань правоохоронні органи скористалися 360 узагальненими матеріалами, які були передані Держфінмоніторингом, у рамках 349 кримінальних справ. Крім цього, Держфінмоніторинг отримав 245 запитів від 46 іноземних установ, подібних до неї, і надав 395 відповідей для 67 подібних іноземних установ.

6. Аналізуючи досвід країн у вдосконаленні фінансової безпеки, можна зазначити, що найбільш результативні підходи досягнення цього завдання включають удосконалення нормативно-правової бази, систематичні заходи для запобігання ризикам, впровадження ефективного управління персоналом і застосування інновацій у функціонуванні підприємства.

Практичний досвід управління економікою зарубіжних країн підтверджує загальноприйнятий висновок про те, що інноваційна

трансформація є одним із ключових факторів, що гарантують стійкий розвиток цих країн. У умовах світової конкуренції інновації визначають новий напрямок економічного розвитку і є необхідним елементом концепції фінансової безпеки. Фінансова безпека полягає в створенні умов, які дозволяють виникнення інноваційних змін в суспільстві з метою гарантування та захисту стабільного фінансового розвитку і ефективної відповіді на фінансові загрози ззовні.

7. Для зменшення злочинів, пов'язаних із легалізацією злочинних коштів у фінансово-кредитних установах, необхідно запровадити всесторонню систему автоматизації для інформування, запобігання легалізації брудних коштів і фінансуванню терористичних дій. Аналіз обраної системи підтверджує, що банківський нагляд стає все більш важливим щодня. Це включає постійний моніторинг із застосуванням ризик-орієнтованого підходу, з урахуванням недоліків, виявлених раніше. Такий підхід є корисним, тому що кримінальні групи безперервно удосконалюють способи відмивання грошей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія у 2 т. Т. 1. Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. Київ : УБС НБУ, 2014. 831 с.
2. Василик О., Мочерний С. Фінансова безпека. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1. Київ : Вид. центр «Академія», 2015. 952 с.
3. Вовчар О. Д., Стаднійчук Р. В. Фінансовий моніторинг ризиків як інструмент фінансового оздоровлення банків. Економічний простір. 2020. С. 74–78.
4. Гбур З. В. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*, 2018. № 11. С. 111–115.
5. Губенко І. В. Особливості формування системи показників фінансової безпеки національної економіки. *Науковий вісник УДІЕУ*. 2011. № 4(12). С. 55-60.
6. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 309 с.
7. Кириченко О. А., Кудря І. В. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 10. С. 22-26.
8. Козлов С. Банківська система: стан, особливості та взаємозв'язок із фінансовою безпекою. *Юридична газета*. 2015. № 10. С. 43–54.
9. Концепція економічної безпеки України. Ін-т екон. прогнозування ; кер. проекту В. М. Геєць. Київ : Логос, 2009. 56 с.
10. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Вектор, 2010. 277 с.
11. Кривонос Л. Світовий досвід боротьби з «брудними» грошима. Фінансовий контроль. *Всеукраїнський науково-практичний журнал*, 2018. URL: <https://fincontrol.com.ua/newspublic.php?id=68>.

12. Кузьменко О. В., Доценко Т. В., Скринька Л. О. Роль фінансового моніторингу в сучасній системі забезпечення економічної безпеки національної економіки. Науковий погляд: економіка та управління, № 3 (65), 2019. С. 98-108.
13. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*: ел. журнал. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>.
14. Легалізація економіки в забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання та держави: колективна монографія / за ред. д.е.н., проф. І. О. Ревак. Львів: СПОЛОМ, 2021. 240 с
15. Ліпкан В. А. Національна безпека і національні інтереси України. Київ : КНТ, 2016. 68 с.
16. Маргасова В. Г. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки регіону. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2011. № 1. (9). С. 53-61. (Серія "Регіональна економіка").
17. Мартинюк В., Зволяк Я., Баранецька О. Фінансова безпека : навч. посіб. Тернопіль : Вектор, 2016. 264 с.
18. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави : навч. посіб. Львів, 2020. 356 с.
19. Мойсєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посіб. Львів, 2011. 380 с.
20. Новак О. С., Дідківська Н. І. Роль фінансового моніторингу у забезпеченні фінансової безпеки держави <http://www.economy.nayka.com.ua>.
21. Опарін В. М. Фінансова система України : монографія. Київ : КНЕУ, 2015. 239 с.
22. Ортинський В. Л. Аналіз нормативно-правової основи забезпечення економічної безпеки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 855. С. 4-12. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn>

23. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
24. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua>.
25. Павліченко Є., Гузенко О. Нормативно-правове регулювання економічної безпеки України. *Адміністративне право і процес*. 2020 №7. С. 169-174.
26. Предборський В. А. Економічна безпека держави : монографія. Київ : Кондор, 2015. 391 с.
27. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України: від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/361-20>.
28. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
29. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm7.
30. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.
31. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України №392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents>.
32. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80#Text>.

33. Сапачук Ю.М. Фінансова безпека – складова сучасної фінансової політики. *Теоретичні та прикладні питання економіки* : збірник наукових праць ВПЦ «Київський університет». 2010. Випуск 23. С. 257–265.
34. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України : монографія. Київ : НІПМБ, 2015. 140 с.
35. Фабін І. Я. Теоретичні підходи до визначення сутності та оцінювання економічної безпеки держави. *Науковий вісник*. Львів, 2010. Вип. 20.8. С. 255—260.
36. Фінансова безпека держави у системі економічної безпеки. URL: https://pidru4niki.com/15931106/finansi/finansova_bezpeka_derzhavi.
37. Чехович Г. Т. Методичні підходи до оцінки економічної безпеки країн та регіонів. *Ефективна економіка*. 2013. 5 черв. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2437>.
38. Шлемко В. Т., Зінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. К., 2017. 143 с.
39. Шупер В. В., Зубик Ю. М. Модернізація заходів внутрішньої економічної безпеки. *Економічна безпека як складова національної безпеки держави*. 2018. С. 82-84.
40. Якубович З. В. Недоліки методики оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств та шляхи їх усунення. *Вісник національного університету “Львівська політехніка”*. 2011. № 704. С. 71-76.
41. Adeguamento dei compiti del Corpo della Guardia di finanza, a norma dell’articolo 4 della legge 31 marzo 2000, № 78: Decreto Legislativo 19 marzo 2001.
42. Allen W. and Wood G. Defining and achieving financial stability. *Journal of Financial Stability*. 2006. Vol. 2(2). P. 52–72.
43. Job Creation and Economic Security Act of 2002. URL: <http://www.govtrack.us/congress/bills/107/hr3666>.